

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

**Тема: «Адміністративно-правові засади діяльності
контролюючих установ щодо забезпечення економічної безпеки
України»**

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю.В.
(підпис)

Керівник проекту _____ д.ю.н. Дашутін І.В.
(підпис)

Виконавець
студент групи Ю.мз-91 _____ Сердюк О.
(підпис)

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	7
1.1. Об'єкт необхідності економічної безпеки.....	7
1.2. Компоненти економічної безпеки.....	15
1.3. Особливості загроз економічній безпеці та основні сфери забезпечення економічної безпеки.....	24
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇХ КОМПЕТЕНЦІЯ.....	31
2.1. Системно–ситуаційний розгляд управлінської діяльності щодо забезпечення економічної безпеки.....	31
2.2. Принципи розподілу компетенції органів державної влади та управління із забезпечення економічної безпеки.....	42
2.3. Роль і місце органів внутрішніх справ у системі забезпечення економічної безпеки.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	58
2.1. Нормативно–правові засади забезпечення економічної безпеки.....	58
2.2. Система і правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки.....	60
2.3. Удосконалення нормативно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки.....	71
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена соціальними, економічними та правовими чинниками, а також теоретичними та практичними проблемами адміністративно–правового регулювання та правозастосовчої практики в економічній сфері. Глобальне реформування суспільного життя в нашій країні століть торкнулося в першу чергу сферу адміністративного законодавства.

Проблеми адміністративно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки пов'язані з тим, що, по–перше, економічна безпека за своєю суттю є однією з форм прояву загального прагнення всіх суб'єктів суспільства до стабільності і надійності, по–друге, в даній сфері концентруються інтереси всіх суб'єктів господарювання від держави до окремого громадянина, по–третє, сучасне суспільство, розвиваючись у бік демократичного ринкового держави, неминуче прагне перейти від виключно силових до адміністративно–правових методів забезпечення економічної безпеки.

З позицій національної безпеки України саме економіка – її найбільш слабка ланка. Вона переживає важкий і суперечливий процес трансформації в новий стан, що породжує серйозні проблеми у всіх сферах суспільства. Зазначені моменти зумовили необхідність нового концептуального підходу до проблем забезпечення економічної безпеки в рамках державної політики. У зв'язку з цим були прийняті Стратегія національної безпеки України. Вживаються активні заходи щодо підвищення ефективності діяльності органів державної влади в даному напрямку.

Оцінка сучасного стану наукової проблеми. Незважаючи на різноманітність наукових праць, так чи інакше пов'язаних з розробкою адміністративно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки, чітко простежується недостатність висвітлення проблематики, обраної для вивчення в цій роботі.

Ступінь наукової розробленості теми дослідження. Проблема економічної безпеки України складна в силу своєї багатоаспектності і передбачає попереднє наукове опрацювання як теоретико–методологічних питань, так і визначення основних напрямів, форм і методів реалізації отриманого знання.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що складаються в процесі адміністративно–правового забезпечення економічної безпеки України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми адміністративно–правового регулювання сфери забезпечення економічної безпеки.

Мета роботи полягає у виявленні проблем адміністративно–правового регулювання сфери забезпечення економічної безпеки сучасної України та вироблення їх законодавчого вирішення.

Реалізація даної мети відбувається при виконанні наступних завдань:

1. розгледіти об'єкт необхідності економічної безпеки;
2. вивчити компоненти економічної безпеки;
3. дослідити особливості загроз економічній безпеці та основні сфери забезпечення економічної безпеки;
4. розгледіти системно–ситуаційний розгляд управлінської діяльності щодо забезпечення економічної безпеки;
5. ознайомитися з принципами розподілу компетенції органів державної влади та управління із забезпечення економічної безпеки;
6. виділити роль і місце органів внутрішніх справ у системі забезпечення економічної безпеки;
7. аналізувати нормативно–правові засади забезпечення економічної безпеки;
8. розгледіти систему і правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки;
9. знайти шляхи удосконалення нормативно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки.

Методологічна основа дослідження. Сучасний рівень розробленості концепції економічної безпеки держави вимагає комплексного підходу, що базується на міждисциплінарній основі, що включає в себе:

1) теорію права і держави з метою аналізу стану правової бази в частині забезпечення основ безпеки особистості, суспільства і держави в Україні;

2) економічну теорію, що дозволяє сформулювати напрями економічної політики та механізми її реалізації з метою протидії загрозам економічній безпеці держави;

3) інституційний підхід з метою оцінки результату управління процесами, що забезпечують економічну безпеку, з боку федеральних органів всіх гілок влади;

4) теорію безпеки, що дає методологічні підходи та інструментарій для вивчення проблеми сталого розвитку як мети будь-якої соціально-економічної системи.

Нормативною базою дослідження є нормативно-правові акти різних рівнів системи права: Конституція України, Кодекс України «Про адміністративні правопорушення», Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», Закон України «Про адміністративні послуги», Закон України «Про Службу безпеки України», Закон України «Про Національну поліцію», Указ Президента Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України».

Теоретична основа даної теми дослідження спостерігалася в працях: Абалкин Л.И., Буркальцева Д. Д., Власюк О. С., Демченко О. Г., Карпов В.І., Саверченко О.О., Радзієвська Л.Ф., Єгоров Ю.І., Петренко Ю.М., Губський Б.В.,

Попадинець Н. М., З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Наєнко, Ю. Самойленко, М. Григорчук.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі зроблена спроба концептуального перегляду проблеми адміністративно–правового регулювання сфери забезпечення економічної безпеки України.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що містяться в роботі рекомендації можуть бути використані в нормотворчій роботі представниками державних органів виконавчої влади та управління, які здійснюють діяльність у сфері забезпечення економічної безпеки, а також освітніми закладами при створенні відповідних навчальних курсів.

Практична значимість даного дослідження обумовлена як потребами підрозділів правоохоронних органів, які є основними суб'єктами протидії економічним правопорушенням і злочинам, так і потребами інших державних і недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки, включаючи органи законодавчої та виконавчої влади.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Об'єкт необхідності економічної безпеки

Одним із загальних визначень економічної безпеки може бути здатність національної держави отримувати за допомогою виробництва або справедливої торгівлі ті товари і послуги, які йому необхідні для збереження своєї національної безпеки. Тому дослідження політики економічної безпеки будуть зосереджені на тому, як держава використовує економічні механізми для підтримки територіальної цілісності, задоволення потреб громадян у товарах і послугах, збереження політичної та культурної незалежності та досягнення свободи від загрози іноземного військового нападу.

Наприклад, економічний словник визначає економічну безпеку як стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства, при якому гарантується стабільність його функціонування, фінансово–комерційний успіх, прогресивний науково–технічний і соціальний розвиток. [68, с.45]

Не дивно, що реалісти та ідеалісти по–різному інтерпретують спільні цілі економічної безпеки національних держав. Реалісти, як правило, підкреслюють мету національної економічної самодостатності та контролю; ідеалісти, як правило, зосереджуються на тому, як досягти більшої міжнародної економічної ефективності через співпрацю. Прихильники критичних досліджень безпеки вказують на те, що і реалісти, і ідеалісти не бачать обмежень держави щодо транснаціоналізму. [76, с,85]

Безпека, в тому числі економічна, набуває в сучасних умовах господарювання особливої значущості, що визначається необхідністю

забезпечення захищеності як окремо взятого сектора економіки, так і всього держави.

На думку Архипов А., загроза – це постійно існуюча об'єктивна реальність, потенційно спрямована на порушення властивостей (об'єкта) системи, рівень небезпеки якої не залежить від зусиль щодо забезпечення безпека.[15, с.56]

Абалкин Л.И. стверджує, що загроза – найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і факторів, створюють небезпеку для інтересів держави, суспільства, підприємств, особистості, а також національних цінностей і національного образу життя.[14, с.53]

Загрози – це негативні зміни у зовнішній політичній, економічній та природній середовищі, які завдають відчутний реальний або потенційний збиток державі в цілому, його структурним елементам і безпосередньо життєвим, політичним, економічним інтересам громадян України.

Будь-яка діяльність в економічному середовищі пов'язана з небезпекою, формує загрозу стабільному функціонуванню економічних структура. Ось чому протягом усього періоду економічної формації підвищення безпеки у сфері економічної діяльності завжди було і залишається одним з провідних мотивів діяльності людини. У міру розвитку економічних систем вплив різних факторів, що загрожують існуванню цих систем, призводило до якісних змін, в результаті яких росла і їх захищеність.

Розвиток підприємництва, комерційної, банківської та іншої економічної діяльності зажадало розробки і закріплення положень, в яких були б відображені основні вимоги щодо використання різних методів визначення ризику і його зниження по впливу на такі системи.

Сучасний світ вступив у якісно новий етап свого розвитку, що проявляється в оновленні ресурсної бази виробництва на основі інформатизації, модернізації самого виробничого процесу за рахунок автоматизації та роботизації. Це стало наслідком бурхливого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, які проникають в усі сфери життя, відкриваючи

абсолютно нові можливості для суспільного прогресу. Разом з цим формується і новий спосіб організації суспільного життя, при якому зростає можливість втрати соціальними акторами своєї автономності. [91]

Звідси виникає необхідність дослідження того, яким чином в цих умовах не просто зберегти, а й примножити свої потенції не тільки до виживання, а й прогресивного розвитку. Нездатність забезпечення самостійності у визначенні цілей та прийнятті рішень щодо їх досягнення, створює передумови до втрати шансів у конкурентній боротьбі за виживання.

Саме тому представниками органів державного управління, науки і бізнесу, політиками і простими громадянами сьогодні декларується необхідність забезпечення економічної безпеки як однієї з основ незалежності і процвітання держави. Але у зв'язку з відсутністю єдиних підходів до цієї проблеми недоліком науково обґрунтованих, практично реалізованих рекомендацій така діяльність не приносить бажаних результатів. [16, с.35]

Головна причина, як показує аналіз, криється у відсутності в науковому середовищі методологічно вірного розуміння сутності розглянутого феномена, простих і логічно вірних методів його дослідження, усталеного категоріально–понятійного апарату. Не вирішивши цих ключових для будь–якої наукової теорії завдань, неможливо розробити дієві методи і необхідні засоби забезпечення безпеки елементів економічної сфери.

В якості об'єктів економічної безпеки, якщо виходити з сформованого в економічній теорії принципу поділу економічної сфери в структурному аспекті на три рівні: мікро, макро і мега, – слід розглядати, відповідно, працівника, підприємство, держава. При цьому економічні системи, елементами яких вони є, будуть для них, згідно системної теорії, нічим іншим, як зовнішнім середовищем. [18, с.85]

Всупереч широко поширеній як у науковому середовищі, так і суспільній свідомості, думці, згідно з якою держава вважається, залежно від обставин, або об'єктом, або суб'єктом економічної діяльності (безпеки), вона, на мікро – і макро

– рівнях, такою не є. В якості суб'єкта економічної діяльності (об'єкта безпеки) «державу» можна розглядати тільки на міжнародній арені, тобто на мегарівні.

Інтереси вищевказаних об'єктів економічної безпеки тісно взаємопов'язані, але в той же час вони суперечливі. З цієї причини необхідно визначити ступінь втручання держави в різних сектори національної економіки і його часові рамки.

Також деякі вчені під об'єктами економічної безпеки розуміють економічну систему в цілому, так і її різні складові: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, господарські структури, сім'я, окрема особистість.

До об'єктів економічної безпеки відносять особистість, суспільство, державу та основні елементи економічної системи, а також систему інституційних відносин при державному регулюванні економічної діяльності.[17, с.53]

Будучи системою знань, економічна безпека характеризується і основоположними ознаками системи. До таких ознак можна віднести (рисунок 1.1.):

Рисунок 1.1. Ознаки економічної безпеки

Об'єктами економічної безпеки є такі основні елементи, як особистість, суспільство, держава, основні елементи економіки, включаючи систему інституційних відносин при державному регулюванні економічної діяльності.

На рівні громадянина, людини об'єктом безпеки є його права і свободи, які умовно ділять на такі основні групи: соціальні (наприклад, право на освіту і культурний розвиток); економічні або матеріальні (право на працю і житло); політичні та особисті (духовні, право на життя, безпеку, здоров'я і здоровий спосіб життя).

На мікрорівні в якості об'єкта виділяються інтереси підприємця як економічної системи і господарюючого суб'єкта, до яких відносяться свобода підприємництва, економічний потенціал організації. [20, с.53]

На макрорівні регіону в якості об'єкта виділяють інтереси окремого регіону у взаємопов'язаних соціальній та економічній сферах (рисунок 1.2):

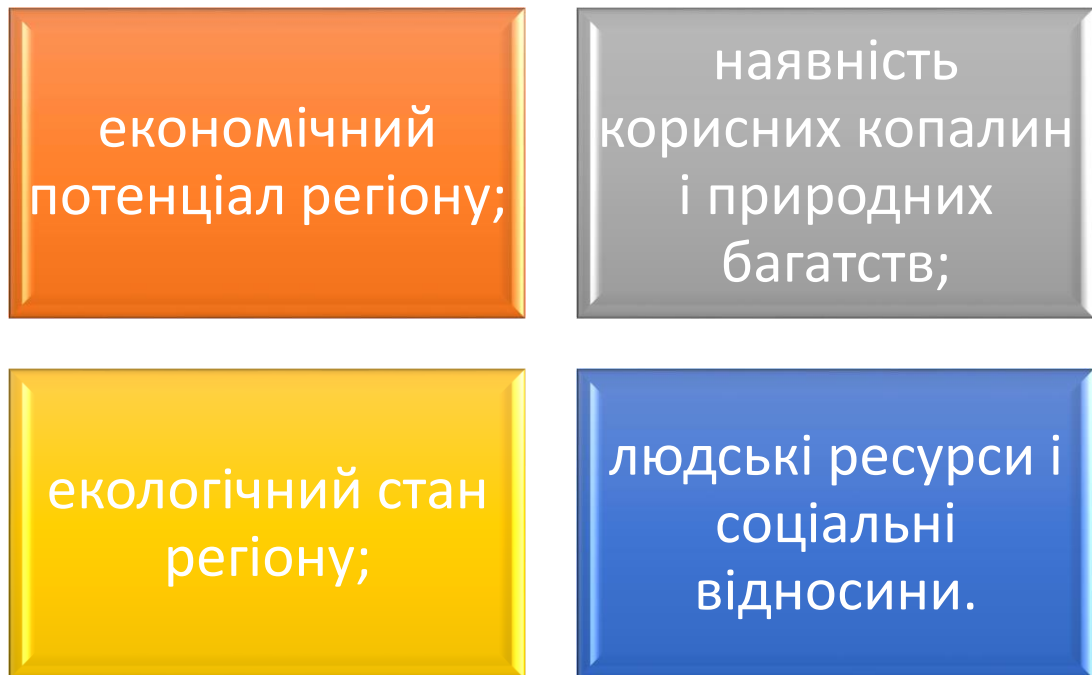

Рисунок 1.2. Що виділяють на макрорівні регіону в якості об'єкта

На мегарівні як об'єкт виділяють інтереси держави, суспільства, конституційний лад, суверенітет і територіальну цілісність, систему організації державної влади, систему інституційних відносин (відносин, пов'язаних з соціальними інститутами, тобто з певною формою організації, регулювання, упорядкування суспільного життя, діяльності та поведінки людей), економіку країни в цілому (в широкому сенсі економіка – це сукупність виробничих відносин історично певного способу виробництва, матеріальний базис суспільства; у вузькому сенсі – сукупність окремих галузей і видів виробництва), економічний потенціал країни, природні багатства і корисні копалини, екологічний стан, людські ресурси. [19, с.75]

Виділяють наступні ієрархічні рівні об'єктів економічної безпеки (рисунок 1.3.):

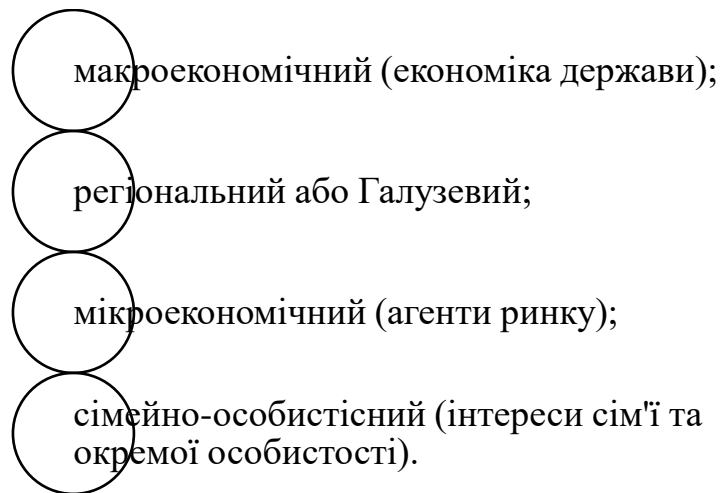

Рисунок 1.3. Рівні об'єктів економічної безпеки

До об'єктів економічної безпеки на державному рівні належать (:

- 1) економічний комплекс держави, що включає господарюючі суб'єкти всіх галузей економіки;
- 2) корисні копалини;
- 3) природні ресурси (сільськогосподарські угіддя, ліси, річки, озера, моря, шельф, повітря);
- 4) людські ресурси, що включають працездатне населення;
- 5) нерухомість;
- 6) фінансові ресурси та фінансова система в цілому. [22, с.64]

До об'єктів економічної безпеки на регіональному рівні належать (рисунок:

1.3.)

економічний комплекс регіону, включаючи господарюючі суб'єкти всіх галузей економіки, розташовані на території регіону;

корисні копалини, розташовані на території регіону;

природні ресурси, що знаходяться на території регіону (сільськогосподарські угіддя, ліси, річки, озера, моря, шельф, повітря);

людські ресурси, в тому числі працездатне населення регіону;

нерухомість, розташована на території регіону;

фінансові ресурси та фінансова система регіону.

Рисунок 1.3. Об'єкти економічної безпеки на регіональному рівні

До об'єктів економічної безпеки на рівні господарюючого суб'єкта належать:

- 1) природні ресурси (земля, повітря, вода);
- 2) ресурси організації (інформаційні, фінансові, матеріальні, інтелектуальні);
- 3) технологія;
- 4) різні види діяльності (постачальницька, управлінська і т. д.);
- 5) співробітники організації, її керівники, акціонери. [20, с.74]

Загроза економічній безпеці може бути визначена в кінцевому вигляді як якийсь збиток, інтегральний показник якого характеризує ступінь зниження економічного потенціалу за певний проміжок часу. Під загрозою розуміється сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них і суб'єктів господарської діяльності. [21, с.64]

До найбільш пріоритетним економічним інтересам можна віднести: основи самостійної економіки, орієнтованої на соціальну сферу; розвиток в інтелектуальному і науково–технічному плані; гарантія матеріально захищеного становища в житті суспільства; побудова рівноправних і взаємовигідних

фінансових відносин з міжнародним співтовариством. Економічна безпека оцінюється за групою критеріїв–індикаторів–індикаторів.

Економічна безпека являє собою стан економічної системи, що характеризується її стабільністю і стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, здатна самостійно визначати шляхи і форми свого розвитку і створювати механізми захисту національних інтересів. У свою чергу національна безпека є захист найбільш важливих інтересів особистості, суспільства, держави у всіх сферах життєдіяльності суспільства, забезпечуючи стабільний розвиток країни, захищаючи від внутрішніх і зовнішніх факторів. [23, с.74]

Економічна безпека є складовою системи державної безпеки і забезпечує існування всіх інших її елементів, таких як обороноздатність, соціальна стабільність, інноваційний розвиток.

Системна криза, що має місце в Україні, ставить особливі завдання у справі забезпечення економічної безпеки. Складнощі сьогодення, відсутність ідеалів і курсу на стратегію виживання в кризових умовах, що спостерігаються на всіх рівнях народного господарства (регіональні структури, підприємства, сім'ї) не стимулює в суспільстві вирішення загальнодержавних системних завдань, що, в свою чергу гальмує створення умов економічного розвитку держави. [85]

Захист економічної безпеки залежить не тільки від політичних дій на державному рівні, але також вимагає і зміни соціально–психологічних установок в суспільстві, усвідомлення серйозності ситуації, що склалася.

Стратегічні інтереси України, виходячи з яких повинна розроблятися концепція економічної безпеки, зобов'язані враховувати специфіку нашої держави, обумовлену як її унітарним устроєм, так і статусом кожного з регіонів, тобто в масштабах держави повинна забезпечуватися ієрархічна співвідпорядкованість інтересів регіонів та їх населення з інтересами зміцнення і захисту національної державності. [92]

Отже, економічна безпека держави матиме вищий пріоритет лише за умови забезпечення економічної стабільності та розвитку в кожному зі своїх регіонів.

Завдання забезпечення економічної безпеки відносяться до виключної компетенції держави.

Забезпечення економічної безпеки є стратегічним завданням, орієнтованим, перш за все, на забезпечення стабільності в суспільстві і його прогресивної динаміки. Державна стратегія повинна мати нормативний характер.

Розробка програми першочергових заходів щодо забезпечення економічної безпеки України та практичні кроки в цьому напрямку повинні спиратися на чітке усвідомлення існуючих загроз, починаючи з мікрорівня або з рівня суб'єктів підприємницької діяльності.

1.2. Компоненти економічної безпеки

Якщо військова безпека є найбільш давно усталеною предметною областю досліджень в області безпеки, то економічна безпека є найбільш широко визнаною» новою " предметною областю. Принаймні, після нафтових потрясінь 1970–х років більшість експертів з досліджень в області безпеки визнали важливість економіки для добробуту національної держави і його громадян. Крах комунізму радянського типу і поширення ринкових економічних систем по всьому світу підвищили значимість цієї області в епоху після холодної війни. [24, с.53]

Компонентами економічної безпеки є (рисунок 1.4.):

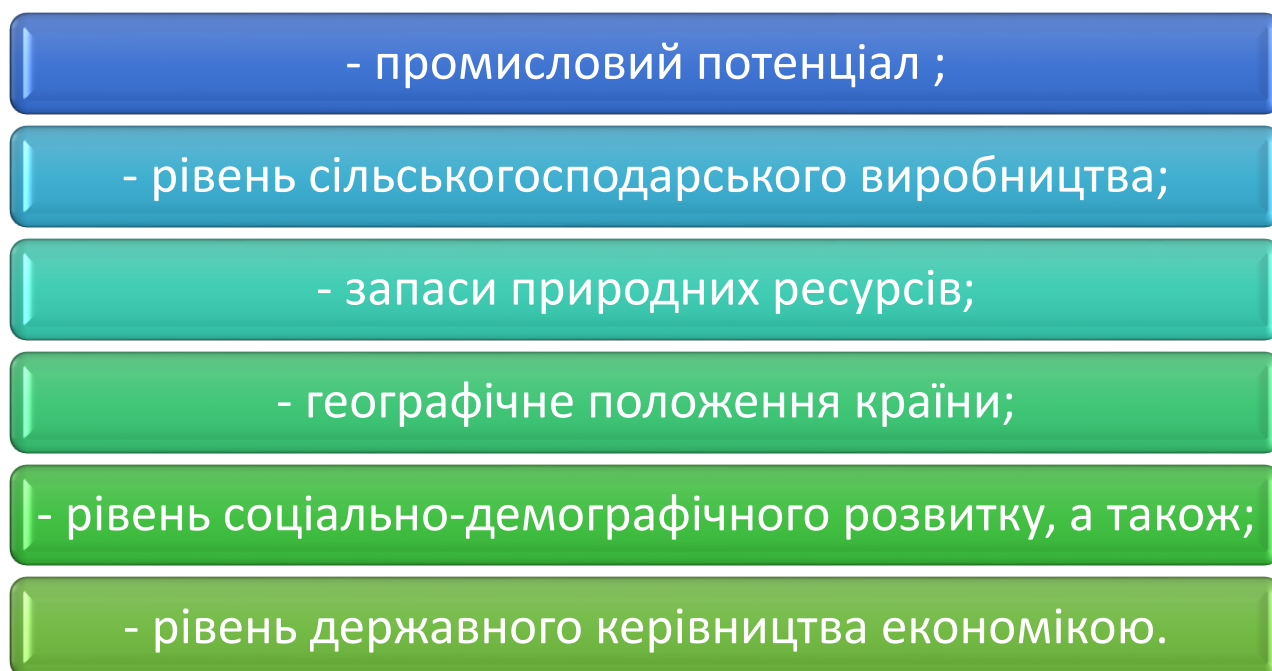

Рисунок 1.4. Компоненти економічної безпеки

США, Японія, Китай, Євросоюз і ряд інших держав світу займають лідируюче положення в світі за промисловим потенціалом, рівню сільськогосподарського виробництва, запасам природних ресурсів, мають вигідне географічне положення, що сприяє забезпеченню економічної безпеки цих країн. [77, с.174]

Разом з тим, вони часом різко відрізняються по промисловому потенціалу, запасів корисних копалин, рівню соціально– демографічного розвитку, а також ступенем державного регулювання економіки.

У зв'язку з цим, зупинимося трохи докладніше на проблемі захисту національних економічних інтересів та регулювання економіки країни з боку держави. Економічна безпека держави обумовлює не тільки успішний економічний розвиток, а й необхідність створення механізмів захисту національних економічних інтересів.

Стратегія економічної безпеки держави повинна бути орієнтована не тільки на забезпечення соціально–економічної та соціально–політичної стабільності суспільства, а й на забезпечення національного господарства

необхідними ресурсами; захищеність експорту виробленої продукції; підтримання достатнього рівня життя населення та ін. [25, с.53]

При цьому одним з головних пріоритетів реалізації стратегії економічної безпеки виступає побудова системи державного регулювання в цій галузі, що має принципове значення для запобігання розпаду суспільства.

У широкому сенсі економічну безпеку можна визначити як багаторівневу структуру, що включає в себе наступні компоненти:

- 1) Міжнародна економічна безпека;
- 2) економічна безпека окремих держав, регіонів, фірм;
- 3) особиста економічна безпека. [26, с.24]

Всі зазначені елементи системи безпеки мають між собою тісний взаємозв'язок, утворюючи якусь підпорядковану систему. Слід зазначити, що центром цієї системи є безпека країни. Якщо на рівні країни питання економічної безпеки вирішуються належним чином, то і на рівні окремих суб'єктів діяльності, наприклад підприємств, ситуація аналогічна. Навпаки, якщо уряд країни не виконує ці функції, то і у підприємства можуть виникнути проблеми.

Таким чином, економічна безпека держави—це елемент національної безпеки держави, що забезпечує існування суверенної економічної системи країни. Суверенна і незалежна економічна система держави має такі ознаки:

1) захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці. Це означає, що національна економіка здатна функціонувати навіть за несприятливих зовнішніх умов, а також швидко реагувати на погіршення внутрішніх умов;

2) розвиток економіки держави. Під розвитком економіки держави слід розуміти можливість якісного зростання науково—технічного прогресу, необхідного для модернізації виробництва і створення конкурентоспроможної продукції;

3) забезпечення національних інтересів держави. Це означає можливість управляти національним ресурсом, а також брати участь на рівних у світовій торгівлі;

4) розвиток суспільства і громадян країни. Створення сприятливих умов для інвестицій, створення нових робочих місць, підвищення рівня життя громадян;

5) стійкість економічної системи держави. Означає міцні і міцні ланки в економічній системі, здатні адекватно реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх умов. [91]

У макроекономічній економіці до складу поняття "економічна безпека" включають основні елементи: економічна незалежність; незалежність і стабільний рівень вітчизняної економіки; бажання розвиватися і прогресувати.

Економічна незалежність характеризується насамперед здатністю здійснювати державний контроль за використанням національного ресурсу, можливістю забезпечити торгівлю національними конкурентними перевагами. Міцність і незмінність народного господарства являє собою стійкість всіх елементів економічної системи, збереження існуючих форм власності, обмеження негативних явищ. [27, с.64]

Здатність до особистого зростання і прогресу означає можливість реалізації та захисту національних інтересів, створення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату, розвиток інтелектуального потенціалу. Постійно розвивається економіка може перешкоджати виникненню внутрішніх і зовнішніх загроз. Стабільність і стабільність фінансових співвідношень, дає вертикальної і горизонтальної зв'язку можливість пом'якшити наслідки негативних факторів. [28, с.45]

Існують кілька моделей ринкової економіки, які відрізняються, перш за все, рівнем державного регулювання національного господарства. У загальному випадку, діяльність держави по зміцненню економічних засад національної безпеки повинна передбачати (рисунки 1.5.):

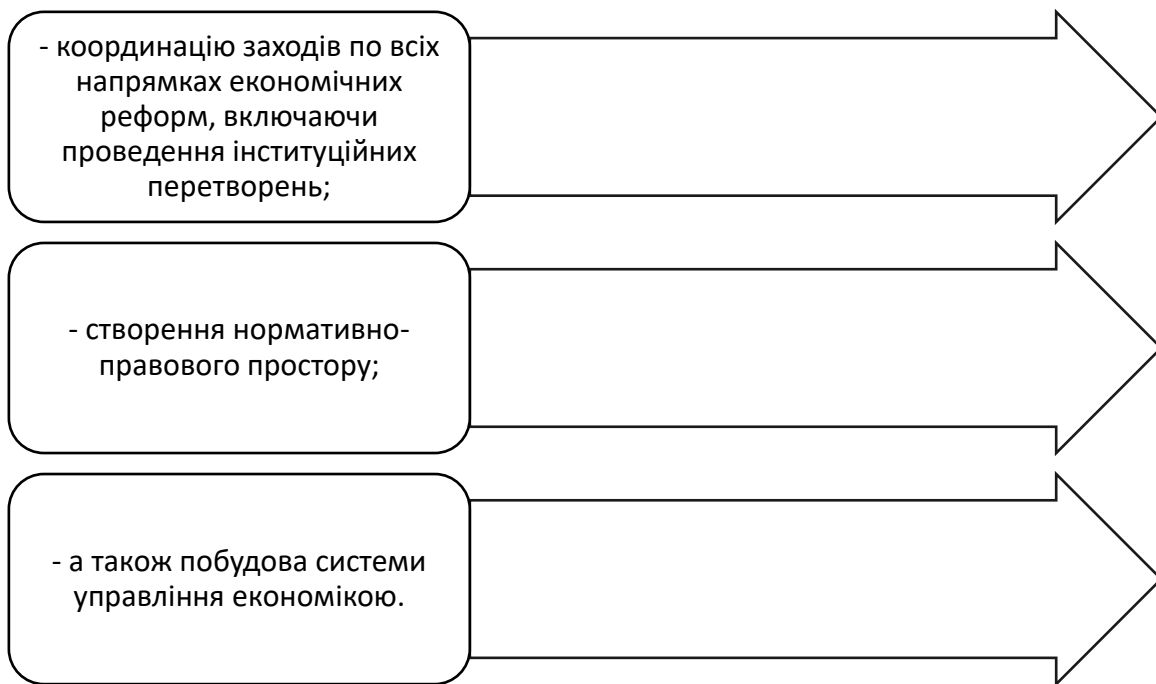

Рисунок 1.5. Що повинна передбачати діяльність держави по зміцненню економічних засад національної безпеки

Зупинимося далі на розгляді структурних елементів економічної безпеки.

Складовими структурними елементами економічної безпеки є:

- 1) технологічна,
- 2) техніко–виробнича,
- 3) валютно–кредитна,
- 4) сировинна,
- 5) енергетична,
- 6) екологічна,
- 7) інформаційна складова. [10]

Технологічна складова економічної безпеки передбачає стан науково–технічного потенціалу країни, який гарантує в мінімально короткі терміни самостійну розробку новітніх технологічних рішень, що забезпечують прорив у провідних галузях цивільного та оборонного виробництва. [29, с.25]

Велике значення для забезпечення економічної безпеки держави має її техніко–виробнича складова. Під нею розуміється здатність індустрії країни в разі порушення зовнішньоекономічних зв'язків або внутрішніх соціально–

економічних потрясінь оперативно компенсувати їх негативні наслідки, стійко здійснювати розширене відтворення, задовольняти суспільні (в тому числі і оборонні) потреби. Вона тісно пов'язана як з матеріально–речовими, так і з соціальними чинниками виробництва.

Особливу небезпеку для національної безпеки держави представляє залежність від зовнішніх поставок. У разі загострення економічного або розв'язування прямого військового протиборства така залежність може призвести до суттєвих економічних ускладнень. Ось чому так необхідно вітчизняне виробництво машинотехнічної продукції високої якості і в достатній кількості. [31, с.76]

Валютно–кредитну складову можна визначити як можливість держави отримувати, розміщувати і використовувати закордонні кредити та інвестиції, а також розраховуватися за ними в межах, забезпечують стає функціонування своєї валютно–фінансової системи та задоволення суспільних потреб у несприятливих зовнішніх і внутрішніх економічних умовах. [32, с.29]

Продовольча і сировинна складові припускають забезпеченість економіки країни відповідно продовольством і сировиною в розмірах необхідних для ефективного функціонування національного господарства. [30, с.64]

Енергетична складова передбачає забезпечення стабільності фізичних поставок енергоносіїв для внутрішнього споживання або адаптацію національної економіки до нових світових цінами на них. Енергетична безпека передбачає визначення, виявлення і систематизацію подій, настання яких прямо або побічно може завдати шкоди розвитку паливно–енергетичного комплексу (ПЕК). [13]

До числа проблем, що знижують енергетичну безпеку держави, можна віднести (рисунок 1.6.):

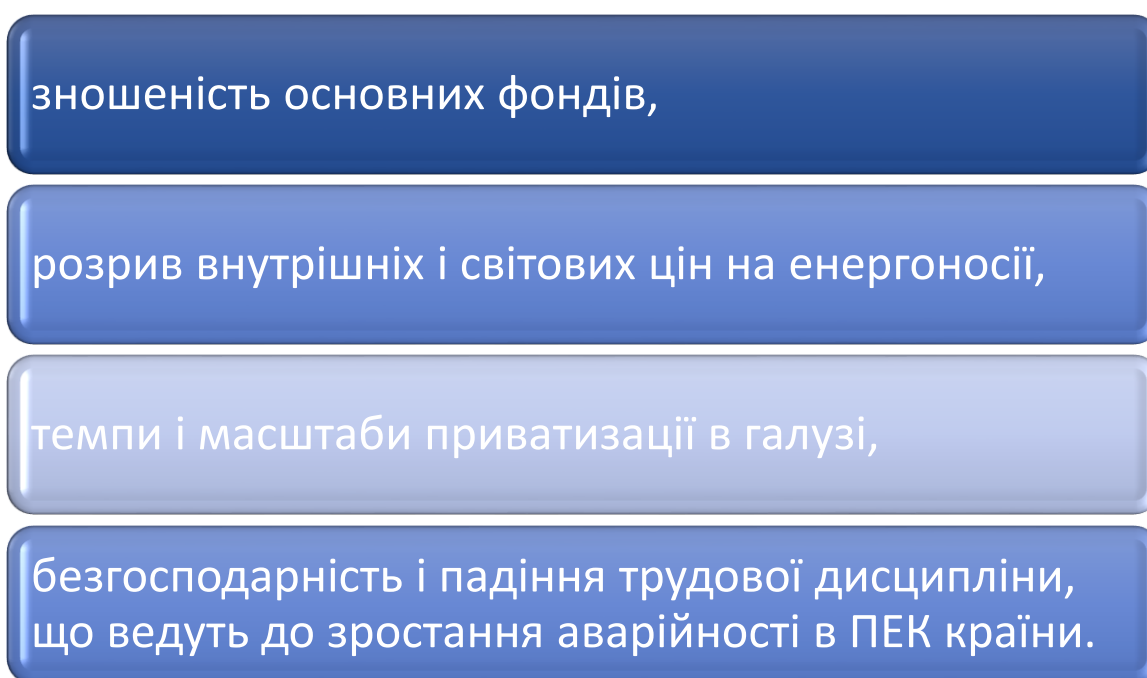

Рисунок 1.6. Проблеми, що знижують енергетичну безпеку держави [33, с.62]

Екологічна складова передбачає такий стан національної економіки, при якому запобігаються або своєчасно вирішуються протиріччя між суспільством і середовищем проживання, не допускається нанесення шкоди економічному потенціалу держави.

Інформаційна складова передбачає такий порядок взаємного обміну виробничими, науково–технічними відомостями всередині господарського комплексу країни і з зарубіжними партнерами, при якому гарантуватиметься таємниця технології виробництва. [35, с.83]

Аксіомою є положення про те, що країна, що має перевага в інформаційному забезпеченні національного господарства, силах і засобах інформаційного протиборства, може розраховувати на лідерство в економічній та військово–політичній галузях, мати стратегічна та економічна перевага. [34, с.94]

Очевидно, що забезпечення економічної безпеки – найважливіша функція держави.

Як специфічний напрям державної економічної політики, воно охоплює систему відносин між господарюючими суб'єктами щодо задоволення

економічних потреб суспільства та має на меті пошук оптимальних шляхів вирішення всього комплексу економічна проблема.

Вирішення завдань зміцнення економічних основ забезпечення національної безпеки держави неможливо без проведення всебічного теоретичного аналізу факторів, критеріїв і показників, які об'єктивно відображають стан національної економіки і вказують на можливі небезпеки для її нормального розвитку. У зв'язку з цим, розглянемо далі внутрішні і зовнішні фактори, що впливають на економічну безпеку. [40, с.58]

Внутрішні фактори, що впливають на матеріальні основи економічної безпеки, можна класифікувати наступним чином.

Економічні фактори (таблиця 1.1.)

Економічні фактори
– структура національного господарства;
– рівень монополізації економіки;
– ефективність суспільного виробництва;
– конкурентоспроможність економіки;
– технологічна база промислового виробництва;
– стан фінансової системи;
– інвестиційна політика держави.

Таблиця 1.1. Економічні фактори

Організаційні фактори (таблиця 1.2.):

Організаційні фактори
– стан і ефективність системи управління національним господарством (включаючи і військовий сектор економіка);
– стан об'єктів інфраструктури (в тому числі і у військовому господарському комплексі);
– рівень організації розвідки мінерально–сировинної бази

(особливо військово–стратегічного призначення);
– ефективність залучення ресурсів в господарський оборот;
– організація розвитку науково–технічного прогресу (НТП)
на перспективних напрямках;
– прийняття оптимальних управлінських рішень та ін.

Таблиця 1.2. Організаційні фактори

До правових факторів можуть бути віднесені:

- 1) досконалість нормативно–правового законодавства;
- 2) подолання монополізму в економіці;
- 3) правова дисципліна і старанність;
- 4) стан боротьби з корупцією та злочинністю в економіці;
- 5) контроль за рухом фінансових коштів та ін. [36, с.73]

Соціальні фактори включають в себе (рисунок 1.6.):

- забезпечення прийнятних для більшості населення умов

життя і розвитку особистості;

- запобігання значній диференціації в доходах

громадянин;

- недопущення приховування доходів та ухилення від сплати

податок;

- виключення потенційних загроз виникнення соціальних

конфлікт;

-боротьбу з тероризмом.

Рисунок 1.6. Соціальні фактори [37, с.74]

Економічна безпека держави, як складова частина національної безпеки, може бути повною мірою забезпечена лише при забезпеченні інших видів

безпеки особистості, суспільства і держави. В цьому плані економічну безпеку держави доцільно розглядати в єдності і у взаємодії з різними видами безпеки.

1.3. Особливості загроз економічній безпеці та основні сфери забезпечення економічної безпеки

У процесі відтворення матеріальні блага здійснюють рух по певній економічній ланцюжку. Спочатку вони створюються, потім розподіляються, обмінюються і споживаються. Потім все повторюється знову. Економічна безпека суспільства знаходиться в прямій залежності від виробничих відносин, тобто відносин людей, що складаються в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ. Люди створюють блага в тісній взаємодії один з одним. Тому вони впливають не тільки на природу, а й один на одного. Між ними встановлюються певні господарські зв'язки. Охоплюючи форми власності, становище різних соціальних груп у виробництві, їх взаємовідносини, а також форми розподілу, виробничі відносини не можуть у зв'язку з цим не впливати на національну безпеку в цілому. [38, с. 74]

На першому етапі відбувається формування ризиків і загроз, а також ресурсів та інструментів забезпечення економічної безпеки, при цьому необхідно відзначити, що специфіка положення мезорівня в економічній системі визначається рядом моментів. Сформовані ризики та загрози на мікрорівні не завжди можуть бути нейтралізовані ресурсами та інструментами мікрорівня. Отже, регіональний зріз відтворення економічної безпеки стикається з погрозами і ризиками виникають не тільки на ньому, але і на нижчих і верхніх рівнях. [77, с.48]

При переході на другий етап відбувається обробка інформаційних потоків про виниклі загрози і ризики і вироблених інструментах і наявних ресурсах, і тільки потім вони розподіляються. [11]

Третій етап процесу відтворення економічної безпеки України багато в чому визначає рівень ринкової зрілості всієї економіки.

Фундаментальний цикл процесу відтворення економічної безпеки дозволяє розкрити сутність останньої як забезпечення динамічної рівноваги між виникаючими серед заданої сукупності господарюючих суб'єктів ризиками і загрозами і формованими силами зазначених суб'єктів інструментами нейтралізації і подолання цих ризиків і загроз. У ринкових умовах така динамічна рівновага забезпечується на товарній основі.

Обмін ризиків і загроз, а також ресурсів та інструментів забезпечення економічної безпеки представлених на товарній основі.

Удосконалення управління процесу відтворення економічною безпекою потребуватиме застосування досконалих і ефективних методів та інструментів нового покоління, заснованих на нетрадиційних парадигмах, підходах і економічних технологіях, які здатні забезпечити швидкий прогрес національної безпеки в цілому. [39, с.84]

Ця робота повинна базуватися на сучасних досягненнях світової економічної думки, застосованих для обґрунтування теоретичних та інших підходів до розробки адекватних методів та інструментів в умовах сучасної економіки. Видається, що головна ідея подальшої роботи полягає в тому, щоб за допомогою сучасних інструментів моніторингу, стану відтворювального процесу економічної безпеки, виявити групу ключових індикаторів даного процесу. Що, на мою думку, дозволить удосконалювати механізм забезпечення розширеного відтворення економічної безпеки України.

Аналіз методологічних підходів до розмежування об'єктів економічної безпеки та об'єктів забезпечення, визначення економічних інтересів і загроз, форм прояву і механізмів реалізації злочинного і протиправної діяльності дозволяє виділити найбільш важливі сфери економічної системи, у яких реалізується процес забезпечення економічної безпеки в процесі створення умов

для реалізації економічних інтересів: виробничу, продовольчу, зовнішньоекономічну, фінансову, соціальну, інфраструктурну. [78, с.64]

У той же час, слід враховувати, що в залежності від ситуації в Україні в цілому і в економіці зокрема роль і значення тієї чи іншої сфери господарської діяльності може змінюватися. Аналогічно і на рівні окремого суб'єкта господарювання—пріоритетність тих чи інших інтересів (наприклад, при виникненні ситуації неплатежів) визначає перерозподіл пріоритетів, цілей і завдань у забезпеченні економічної безпеки. [64, 5]

Відповідно до загального визначення економічної безпеки виробнича безпека розглядається як захищеність економічних інтересів (суб'єкта господарювання, суспільства і держави) у виробничій сфері, тобто в процесі створення матеріальних благ і послуг (при якій з максимальною ефективністю використовуються всі наявні ресурси) від потенційних загроз. Відповідно, метою забезпечення виробничої безпеки є створення умов для стабільності функціонування виробничих структур (галузей, підприємств, фірм) і випуску конкурентоспроможної продукції. Виходячи з такого визначення виробничої безпеки, окремі автори висувають критерії економічної безпеки підприємства, стверджуючи, що основний критерій економічної безпеки підприємства – наявність стабільного попиту на його продукцію. [73, с.8]

Всі дослідники проблем економічної безпеки беззастережно визнають, що виробнича безпека є головною складовою економічної безпеки країни в цілому. З цим можна погодитися, при одному допущенні – при забезпеченні економічної безпеки першочергове становище для кожної країни може займати інша сфера, як це було, наприклад, в період фінансової кризи в державах Азії.

В умовах становлення і розвитку цивілізованих ринкових відносин в економіці України, забезпечення економічної безпеки у виробничій сфері є стрижневою основою реформування всього народногосподарського комплексу і суспільства, пріоритетним завданням національного розвитку. [74, с.7]

Під фінансовою безпекою в масштабах держави слід розуміти такий стан фінансової системи, при якому забезпечується стабільне функціонування системи зв'язків і відносин як між національними суб'єктами господарювання, так зі світовим ринком. [41, с.64]

Забезпечення фінансової безпеки в державах з ринковою організацією господарства здійснюється через реалізацію бюджетно–податкової та грошово–кредитної політики, а також через політику в галузі валютного регулювання, які в сукупності визначають стан у фінансовій сфері та умови функціонування реального сектора економіки.

Життєво важливими інтересами у виробничій сфері є, перш за все (рисунок 1.7.):

Рисунок 1.7. Життєво важливі інтереси у виробничій сфері [42, с.69]

Реалізації даних інтересів протидіє ряд загроз, обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, до яких слід віднести:

- процес зниження технологічного рівня виробничої сфери;
- зберігається і навіть зростаюча висока енерго – і матеріаломісткість виробництва і залежність в Україні від зовнішніх поставок паливно–енергетичних і матеріально–сировинних ресурсів;
- постійне зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, навіть на внутрішніх ринках;
- катастрофічне старіння основних виробничих фондів, які в даний час знаходяться на межі, за якою починається фізичне знищення продуктивних сил;
- високий рівень бартерних угод, який викликаний кризою неплатежів і хронічним дефіцитом оборотних коштів виробничих підприємств;
- високий рівень монополізації у виробничій сфері, відсутність збалансованого механізму регулювання державою діяльності виробничих монополій, що провокує їх на збільшення витрат, зниження якості та обсягів виробленої продукції, а також зростання цін на неї;
- наростання руйнівних тенденцій в сформованій виробничій структурі економічної системи при повільному формуванні ринкової структури, в результаті чого втрачається частина національного багатства країни;
- втрата значної частини традиційних ринків збуту машинобудівної та інших видів продукції виробничого сектора економіки України;
- витіснення продукції вітчизняних виробників з внутрішнього ринку аналогічними товарами зарубіжних виробників, здійснюване власними посередницькими структурами;
- дискримінаційні заходи з боку зарубіжних країн та їх спільнот на світових ринках промислового експорту;
- зниження інвестиційної активності та відтік капіталів та інших інвестиційних ресурсів з виробничого сектору у фінансову сферу та на посередницьку діяльність. [66, с.2]

Слід підкреслити, що крім вищеназваних основних загроз економічній безпеці у виробничій сфері, які безпосередньо впливають на її рівень, існують загрози, які не несуть в собі власне виробничої складової, але також мають значний (а іноді і визначальний) вплив на безпечне функціонування виробничого потенціалу і можуть завдати йому відчутної економічної шкоди.

Зазначені загрози в рівній мірі можуть мати значний вплив не тільки на виробничу, а й на всі інші сфери реалізації економічної безпеки. Тому в подальшому, при їх характеристиці будуть одночасно матися на увазі і вищеназвані загрози.

Під продовольчою безпекою або економічною безпекою в продовольчій сфері, слід розуміти такий стан агропромислового комплексу, при якому забезпечується реалізація життєво важливих інтересів щодо задоволення потреб особистості, суспільства в необхідних для життєдіяльності продуктах харчування.

На думку Тимошенко О. В., продовольча безпека виступає найважливішою якісною характеристикою економічної системи, що визначає нормальні умови життєдіяльності населення, стає забезпечення ресурсами розвиток АПК і всього народного господарства, а також послідовну реалізацію національно–державних інтересів України. [53, с.74]

Життєво важливі фінансові інтереси України на макрорівні поділяються на дві великі взаємопов'язані між собою групи: внутрішньодержавні та зовнішні інтереси.

Внутрішньодержавні інтереси включають (рисунок 1.7.):

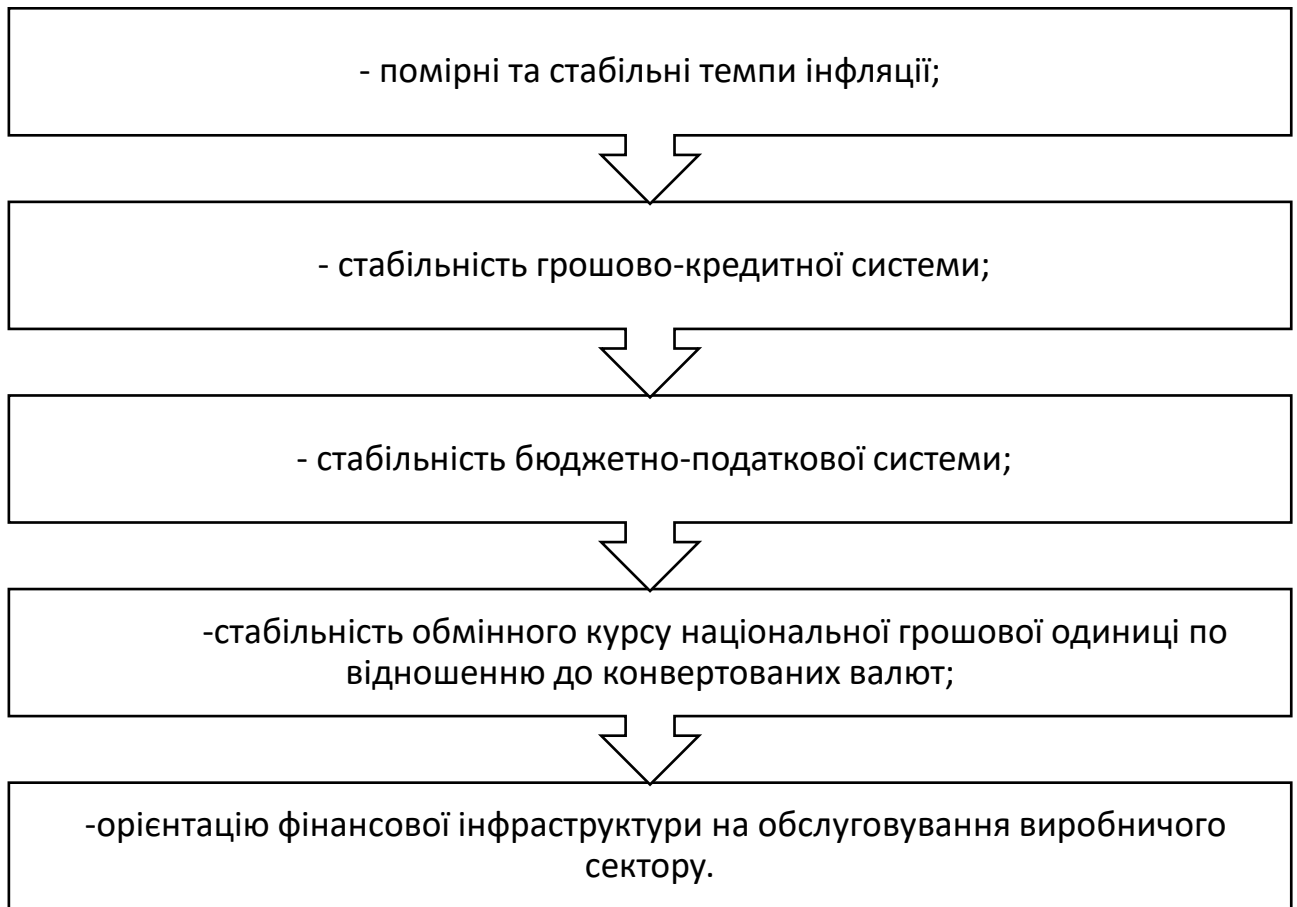

Рисунок 1.7. Внутрішньодержавні інтереси держави [75, с.3]

Крім того, важливими складовими загроз інфраструктурної безпеки є загрози, які впливають і на економічну безпеку в цілому. Це і важкий стан фінансової системи, і відсутність важелів і стимулів прискореного розвитку інфраструктурного комплексу, і ряд інших загроз.

Таким чином, виокремлення основних сфер реалізації економічної безпеки дозволяє створити основу для організації системи її забезпечення, визначення суб'єктів та їх компетенції в кожній сфері.

РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇХ КОМПЕТЕНЦІЯ

2.1. Системно–ситуаційний розгляд управлінської діяльності щодо забезпечення економічної безпеки

При дослідженні системи управління економічною безпекою країни слід ґрунтуватися на використанні системно–ситуаційного підходу, при якому суспільна система розглядається як взаємопов'язана сукупність суб'єктів, в обов'язки яким поставлено захист економічних інтересів (організацій, структур, суб'єктів господарювання) і діяльності спрямованої на досягнення певних цілей

і доповнюється урахуванням конкретних ситуацій, а також вибором відповідних методів.

У методологічному плані, на мою думку, необхідно розглядати економічну безпеку, по–перше, як структуру. По–друге, економічна безпека може бути розглянута як стан, і, по–третє, – як процес, тобто, – у функціональному плані.

У структурному розрізі економічна безпека розглядається як система взаємодії життєво важливих економічних інтересів різних суб'єктів економічних відносин; загроз їм, обумовлених різними факторами, процесами і діями; суб'єктів і носіїв цих загроз. [43, с.62]

З урахуванням відмінності груп економічних інтересів можна конкретизувати рівні економічної безпеки по відношенню до суб'єктів економічних відносин і виокремлювати національну та економічну безпеку суб'єктів господарювання. У цьому плані Національна економічна безпека може визначатися як захищеність загальнонародних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, стійкість системи економічних відносин до несприятливих факторів і впливів.

Відповідно, у вузькому розумінні, як економічна безпека підприємства, галузі, регіону або суб'єктів господарювання – це захищеність виробничих, фінансових, юридичних та інших відносин і організаційних зв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, при якому реалізуються їх економічні інтереси.

Структурний аспект проблеми передбачає виділення основних факторів, що впливають на економічну безпеку держави і суб'єктів господарювання. Ці фактори можна розділити на групи, що характеризують (рисунок 2.1.):

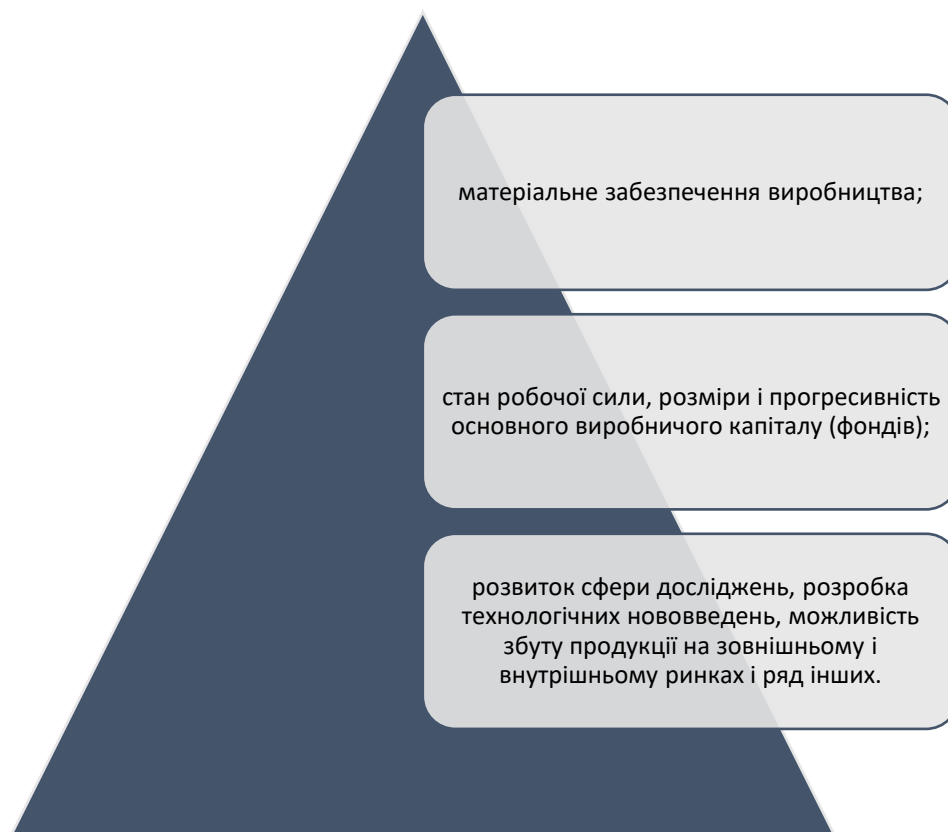

Рисунок 2.1. Структурний аспект проблеми виділення основних факторів, що впливають на економічну безпеку держави і суб'єктів господарювання

Як стан національна економічна безпека характеризується ступенем досягнення найбільшої відповідності між життєво важливими інтересами особистості, суспільства і держави, створення умов для оптимального функціонування системи економічних відносин. Інакше, можна сказати, що це такий стан системи економічних відносин, інститутів, державної влади, суб'єктів господарювання різних форм власності, при якому забезпечується достатній захист національних (громадських), державних економічних інтересів та інтересів суб'єктів господарювання різних форм власності від реальних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз і впливів. [44, с.74]

На рівні суб'єктів господарювання економічна безпека як стан – це наявність таких економічних, виробничих і технологічних умов, які дозволяють

забезпечувати законну реалізацію економічних інтересів без виникнення протиріч з інтересами інших суб'єктів і стійко функціонувати в даний момент.

У функціональному плані економічна безпека тотожна поняттю забезпечення економічної безпеки і повинна розглядатися як процес забезпечення, досягнення єдності життєво важливих інтересів; виявлення та попередження загроз їм; протидії суб'єктам загроз, що фактично забезпечуватиме створення і зміцнення умов надійного функціонування національної економіки в ході її розвитку. [45, с.24]

Іншими словами, під забезпеченням економічної безпеки розуміється процес створення умов для стабільного, безкризового розвитку держави відповідно до цілей і завдань розвитку і зміцнення економічного суверенітету; усунення і попередження загроз, умов та інших факторів, що можуть зробити негативний, дестабілізуючий вплив на процеси розвитку національної економіки, усунення протиріч між інтересами окремих соціальних груп, суспільства та індивіда. Забезпечення економічної безпеки являє собою цілеспрямовану, постійно здійснювану діяльність (господарська, нормотворча, аналітична, оперативно–розшукова та інша) всіх суб'єктів економічної безпеки щодо захисту життєво важливих інтересів України, збереження і розвитку процесів економічного зростання, метою якої є вироблення (рисунки 2.2.):

підходів до виокремлення першочергових життєво важливих інтересів;

механізмів прогнозування і виявлення загроз, умов і факторів, що можуть перешкоджати процесам реалізації життєво важливих економічних інтересів країни;

системи протидії існуючим і виникаючим загрозам;

механізмів взаємодії всіх суб'єктів безпеки.

Рисунок 2.2. Мета збереження і розвитку процесів економічного зростання

У функціональному аспекті економічна безпека суб'єктів господарювання забезпечується шляхом:

- визначення комерційних, організаційних, технологічних і соціальних пріоритетів (підприємства, галузі, регіону);
- налагодження системи оцінок реальних і потенційних загроз своїм життєвим інтересам;
- розробки методів і засобів парирування загроз економічним інтересам; а також стратегії застосування захисних заходів;
- створення організаційно–правового механізму практичної реалізації захисних заходів. [46, с.39]

Таким чином, побудова системи забезпечення економічної безпеки повинна, на мій погляд, базуватися на розглянутих методологічних підходах, враховувати структурний і функціональні аспекти і включати створення системи забезпечення економічної безпеки держави, суспільства і суб'єктів господарювання.

У той же час, діяльність органів державної влади та управління, а також конкретних суб'єктів господарювання щодо забезпечення національної економічної безпеки має ряд специфічних аспектів, обумовлених особливостями загроз, об'єктів захисту, умов формування системи економічних інтересів. Тому слід сформулювати модель, що дозволяє виділити те загальне, що повинно реалізовуватися в діяльності кожного з тим, щоб вона доповнювалася і коригувалася з урахуванням особливостей в роботі на відповідному рівні.

Носієм (суб'єктом) діяльності є окремі громадяни, організації та суб'єкти господарювання (юридичні та фізичні особи). Іншими словами, можна ґрунтуватися на визначенні суб'єкта господарювання або організації, як об'єднання двох і більше людей, діяльність яких координується для досягнення спільної мети . Як правило, суб'єкти здійснюють діяльність в межах організації

(формальної або неформальної). Особливою формою організації за своїм призначенням і впливу на життя і діяльність населення є держава. Основою діяльності суб'єктів економічної безпеки є її цільова установка, спрямована на різноманітне перетворення зовнішнього середовища для реалізації економічних інтересів або створення умов для цього. За базову приймається існуюча система управління і правозастосовна практика, яку доцільно вдосконалювати. [86]

Система управління економічною безпекою повинна включати наступні елементи: задають параметри (цільова установка); структурну композицію системи (ланки і їх взаємозв'язку); механізм управління (регулювання).

Держава представляється як складна соціальна система з численними напрямками і видами діяльності, відповідними суб'єктами і об'єктами управління різних рівнів, зв'язками між ними (внутрішніми) і з суб'єктами та об'єктами інших держав (зовнішніми). Тому, досліджуючи їх, доцільно використовувати системний підхід щодо складних систем, що передбачає розгляд і опис останніх у вигляді підсистем, які мають нижчий рівень складності щодо загальної системи. При такому підході доцільно використовувати як загальні, так і спеціальні моделі процесів, що розглядають, що відбувається в системі. Причому загальні моделі відображають властивості структури системи, а спеціальні (зокрема, проблемно-орієнтовані) моделі – процеси і явища, властиві системі управління внаслідок конкретизації функцій і властивостей її складових елементів. [48, с.84]

При побудові моделей основна увага повинна акцентуватися на управлінській діяльності, що становить теоретико-методологічну основу формування державно-управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки.

На основі системного підходу, можна відобразити будь-яку соціально-економічну систему у вигляді сукупності організацій, які, з одного боку, є підсистемами, а з іншого – самі є соціальними системами. Основними властивостями і соціально-економічних систем, і організацій є: складність;

відкритість; динамізм; імовірнісний характер процесів; здатність до самоорганізації, зокрема відновлення взаємодії підсистем, які приймають рішення. Важливою характерною особливістю соціально–економічної системи є наявність в ній структур, які здійснюють функції управління. Саме це дозволяє відобразити як соціально–економічну систему, так і організацію у вигляді двох підсистем – управлінської, що в узагальненому вигляді може розглядатися як суб'єкт управління, і тієї, якою керують, що в узагальненому вигляді є об'єкт управління.

Взаємодіючи, суб'єкт і об'єкт управління реалізують процес управління. Загальна схема цього процесу в соціально–економічних системах має універсальний характер. Його характерними властивостями є те, що він завжди передбачає наявність мети, основних функцій управління і спрямований на певний об'єкт управління.

Суб'єкт управління впливає на об'єкт управління способами і методами, які вироблені в ході прийняття управлінських рішень. Управлінські впливи (способи і методи) розробляються в рамках реалізації функції комунікації. Можна вважати, що управлінські впливи є похідними щодо управлінських рішень і являють собою форму їх прояву (відображення). Вектор управлінських впливів може мати більшу різноманітність, ніж вектор управлінських рішень, що в ряді випадків і спостерігається в соціально–економічних системах. Управлінські рішення і відповідно управлінські впливи покликані примушувати до дії і (або) походженню подій в об'єкті управління, які спрямовані на зміну ситуації в навколишньому середовищі в очікуваному суб'єктом управління напрямку. [47, с.72]

Об'єкт управління функціонує на основі використання інформації про події, ситуації, процеси, що відбуваються поза і (або) всередині даної системи. Він проявляє себе різними діями, які є результатом діяльності різноманітного характеру (політичної, економічної, соціальної, наукової, інвестиційної та ін.). Ці дії і події з позиції того, що вони є причинами зміни ситуацій в соціально–

економічних системах, прийнято називати збуреннями. Збурення впливають на зміну стану системи.

Суб'єкт і об'єкт управління перебувають у постійній динамічній взаємодії. Якщо виходити з того, що первинною у взаємодії є практична (проблемна) ситуація, що виникла в діяльності об'єкта управління, то управлінські впливи суб'єкта управління є реакцією на цю ситуацію з метою її зміни на бажану. Або навпаки, якщо первинними виступають управлінські впливи суб'єкта управління, то збурення об'єкта управління є реакція на ці впливи. [49, с.26]

Взаємодія суб'єкта та об'єкта системи управління економічною безпекою має розглядатися з однакових позицій, а саме: реакція кожного з них на вплив іншого (збурення) призводить до зворотного впливу, який може бути як позитивним, так і негативним. Відмінність між взаємним впливом суб'єкта і об'єкта управління, безумовно, є і воно принципово при дослідженні видів діяльності, але не при дослідженні моделі «циклів управління». І суб'єктом, і об'єктом управління здійснюється діяльність. Для суб'єкта управління – це завжди управлінська діяльність (управління), а для об'єкта управління – це основна діяльність, тобто та, заради якої існує певна організація.

З точки зору забезпечення економічної безпеки це означає, що об'єкт управління (суб'єкт господарювання) у процесі своєї господарської/виробничої діяльності реалізує свої життєво важливі економічні інтереси (отримання прибутку, реалізація продукції тощо, залежно від етапу відтворення). Для того щоб при цьому не виникали загрози економічній безпеці (не були ущемлені інтереси інших суб'єктів господарювання і держави) суб'єкт управління наявними в його розпорядженні методами (економічними, правовими та ін.) формує економічне середовище і контролює виконання всіма учасниками «правил поведінки». При виникненні загроз інтересам держави суб'єкт управління вживає заходів щодо їх попередження або припинення дій, що завдають шкоди. Іншими словами, управлінська діяльність суб'єкта управління забезпечує координацію дій кожного суб'єкта господарювання з іншими в рамках

збереження балансу інтересів при пріоритеті національних економічних інтересів. [50, с.53]

У системі забезпечення економічної безпеки, з безліччю підсистем (організацій різних рівнів і призначення) одночасно діє безліч "циклів управління". Між багатьма з них існує взаємний вплив. Відповідно можна виділити ряд загальних характеристик, яким повинна відповідати система забезпечення економічної безпеки.

Основні функції системи забезпечення економічної безпеки:

– Визначення пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки України в основних сферах життєдіяльності особистості, суспільства і держави.

– Оцінка поточного стану економічної безпеки України. Аналіз реальних і прогнозування потенційних загроз економічним інтересам і безпеці України в економічній сфері з урахуванням складається зовнішньої і внутрішньої обстановки. Вироблення або внесення на цій основі коректив у стратегію і тактику забезпечення економічної безпеки України. [87]

– Забезпечення умов для реалізації життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави, вибір пріоритетів щодо їх захисту в конкретно–історичних умовах, а також своєчасна їх коригування відповідно до змін у зовнішній і внутрішній обстановці. Організація і здійснення заходів щодо захисту життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також протидія їм.

– Підтримка в готовності сил і засобів забезпечення економічної безпеки, розробка і здійснення заходів щодо їх ефективної взаємодії та використання щодо захисту життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Надання суб'єктам забезпечення економічної безпеки організаційної, методичної та іншої допомоги в реалізації заходів щодо захисту економічних інтересів України.

– Розробка і здійснення заходів з ліквідації або локалізації в Україні наслідків надзвичайних ситуацій, що виникли на території України або суміжних держав; попередження негативних їх наслідків на рівень добробуту громадян.

–Контроль за станом і підтриманням у готовності сил і засобів забезпечення економічної безпеки України–

–Підготовка та реалізація заходів з інформування відповідно до міжнародних договорів, національного законодавства та нормативних правових актів громадян України, третіх країн з проблем економічної безпеки на національному та міжнародному рівнях.

До таких же загальних позицій, що характеризує єдині підходи до організації системи економічної безпеки, відносяться і ряд вимог.

Вимоги до організації системи забезпечення економічної безпеки:

– Оптимальний розподіл функцій і повноважень суб'єктам забезпечення економічної безпеки в залежності від конкретної сфери життєво важливих інтересів, природи, рівня та інтенсивності загроз, складності та ефективності захисту від них, при необхідних і достатніх витратах людських, фінансових, матеріально–технічних та інших ресурсів. [51, с.73]

– Прийняття рішень на основі повної та достовірної інформації про потенційні та реальні загрози, вироблення на її основі ефективної стратегії тактики забезпечення економічної безпеки.

– Здатність прийняття оптимальних рішень і виконання системою заданих функцій в умовах дефіциту інформації або її суперечливості.

– Здатність до своєчасного реагування на зміни зовнішньої і внутрішньої обстановки і самовдосконалення в міру накопичення інформації про загрози і досвіду їх попередження і нейтралізації їх джерел. [52, с.46]

– Централізація управління системою забезпечення економічної безпеки при прийнятті стратегічних рішень на загальнодержавному рівні та самостійність суб'єктів системи в реалізації їх функцій у межах компетенції з подальшою звітністю перед вищестоящими органами системи.

– Можливість повного і ефективного використання сил і засобів, якими володіють суб'єкти забезпечення економічної безпеки, в їх комплексі і взаємодії.

– Здатність оцінки ефективності вжитих заходів захисту та їх коригування з урахуванням характеру загроз і потенційних можливостей, закладених у систему забезпечення економічної безпеки України.

З урахуванням того, що система забезпечення економічної безпеки об'єднує цілеспрямовану діяльність всіх її суб'єктів – державних органів, їх посадових осіб, суб'єктів господарювання, а також громадян України – щодо захисту життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави від усіх зовнішніх і внутрішніх загроз, необхідно забезпечити загальне керівництво системою, яке покладено на Президента України. А розробка стратегії забезпечення економічної безпеки здійснюється спільно з Радою національної безпеки.

У цьому зв'язку слід зазначити, що функціонування системи забезпечення економічної безпеки регулюється законодавством України. Законодавча база та нормативні правові акти, на підставі яких здійснюється діяльність усіх суб'єктів забезпечення економічної безпеки, формується Президентом України, Радою національної безпеки і оборони України та відповідає Конституції України. Законодавство України у сфері економічної безпеки має визначати всю систему сил засобів і методів захисту від загроз, поєднуючи їх координацію на загальнодержавному рівні з можливістю локалізації рішень на регіональному, відомчому та іншому рівнях.

Специфічні для територій, відомств та інших державних органів завдання економічної безпеки можуть вирішуватися на основі нормативних правових актів, розроблених відповідно до Законів України.

В силу того, що у сфері економічної безпеки протистоять економічні інтереси різних суб'єктів господарювання, які в той же час виступають як інтегрований суб'єкт захисту інтересів суспільства і держави, необхідно постійно

забезпечувати координацію діяльності кожного і контроль за відповідністю їх дій загальнонаціональним економічним інтересам. [79, с.26]

Сталому функціонуванню системи забезпечення економічної безпеки може сприяти контроль і нагляд за правильним виконанням її суб'єктами, громадськими організаціями та об'єднаннями, а також громадянами законодавства України у сфері безпеки. Найбільш відповідну реалізації національних інтересів форму контролю може забезпечити держава. Конституцією країни визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.[1]

2.2. Принципи розподілу компетенції органів державної влади та управління із забезпечення економічної безпеки

Розмежування повноважень між органами законодавчої і виконавчої влади обумовлено положенням ст.6 Конституції України, в якій сказано, що «державна влада в Україні здійснюється на основі поділу її на законодавчу, виконавчу і судову. Державні органи в межах своїх повноважень самостійні: вони взаємодіють між собою, стримують і врівноважують один одного». Робота органів законодавчої і виконавчої влади здійснюється в тісній взаємодії і спрямована на забезпечення інтересів і підвищення рівня життя населення, підвищення ефективності діяльності органів влади. [1]

В якості суб'єктів безпеки в суспільстві виступають окремі громадяни (індивіди), соціальні групи, громадські, господарські організації, які усвідомлюють загрози і небезпеки суспільству, державі і покликані здійснювати певну діяльність з їх профілактики і подолання. Певною мірою кожна особистість, соціальна група, етнічна та Національна спільності займаються забезпеченням своєї безпеки. [5ш4, с,15]

Відповідно до законодавства України, нормативних актів органів державної влади та управління, прийнятих у межах їх компетенції у сфері економічної безпеки, громадяни, громадські та інші організації та об'єднання є суб'єктами безпеки, мають права та обов'язки щодо участі у забезпеченні економічної безпеки. Ефективність діяльності населення у сфері забезпечення економічної безпеки підвищується, якщо населення об'єднується у відповідні організації, установи та інститути.

Держава здійснює діяльність із забезпечення безпеки: політичної, економічної, соціальної, екологічної та оборонної, спрямовує зусилля всіх громадян суспільства, на створення умов, що сприяють захисту інтересів держави. Через систему своїх органів приймає закони та інші нормативні акти і забезпечує їх проведення в життя всіма знаходяться в його розпорядженні методами. Державі належить монополія на законотворчість і примус при його реалізації. Через систему державних механізмів встановлюються і підтримуються політичні, економічні договори і угоди, створюються регіональні організації і Спілки, діяльність яких спрямована на захист політичних і економічних прав і свобод громадян. Держава формує в суспільстві певну ідеологію, економічну мотивацію, заохочуючи і розвиваючи одні види діяльності і обмежуючи інші. [55, с.36]

Забезпечення економічної безпеки, як зазначалося раніше, являє собою цілеспрямовану, постійно здійснювану діяльність (господарська, нормотворча, аналітична, оперативно–розшукова та інша) всіх суб'єктів економічної безпеки щодо захисту життєво важливих інтересів України, збереження і розвитку процесів економічного зростання, метою, якою є вироблення (рисунок 2.1.):

підходів до виокремлення першочергових життєво важливих інтересів;

механізмів прогнозування і виявлення загроз, умов і факторів, що можуть перешкоджати процесам реалізації життєво важливих економічних інтересів України;

системи протидії існуючим і виникаючим загрозам;

механізмів взаємодії всіх суб'єктів безпеки.

Рисунок 2.1. Мета забезпечення економічної безпеки [57, с.42]

З урахуванням методологічного підходу, сформульованого раніше і визначального елементи системи забезпечення безпеки, дана діяльність повинна включати в себе крім перерахованого вище (рисунок 2.2.):

аналіз об'єктів захисту;

формування механізмів виявлення життєво важливих економічних інтересів України або суб'єкта господарювання, сфер і особливостей їх реалізації;

реалізацію заходів протидії тільки на основі визначення ознак, проявів, що свідчать про виникнення процесів, факторів або умов, вчинення дій, що завдають шкоди життєво важливим економічним інтересам України або суб'єктам господарювання;

аналіз особливостей і механізмів нанесення шкоди життєво важливим економічним інтересам України або господарюючим суб'єктам.

Рисунок 2.2. Елементи системи забезпечення безпеки

Відповідно, система забезпечення економічної безпеки включає в себе, по–перше, сукупність суб'єктів забезпечення економічної безпеки (державні органи, структурні підрозділи підприємств та ін.) – тобто має певну структуру органів і організацій. Дані органи є одночасно, залежно від рівня реалізації управлінських впливів, і суб'єктами управління, і об'єктами управління. [56, с.62]

По–друге, систему державних (міждержавних, громадських або індивідуальних) заходів правового (договірного), політичного, економічного, соціального, оборонного, науково–технічного та іншого характеру, спрямованих на захист життєво важливих економічних інтересів.

І, по–третє, діяльність суб'єктів з реалізації цих заходів. Відповідно, в одному випадку це діяльність суб'єкта системи забезпечення економічної безпеки (суб'єкта господарювання) щодо реалізації своїх життєво важливих економічних інтересів.

В іншому–діяльність суб'єкта управління з надання впливу на об'єкт управління у сфері забезпечення економічної безпеки (на національному або суб'єктному рівні). На суб'єктному рівні (діяльність суб'єкта господарювання щодо забезпечення своїх життєво важливих економічних інтересів) управлінський вплив виявляється на елементи системи для забезпечення економічної безпеки. На національному – державному) – крім впливу на елементи системи (більш масштабної) як об'єкти управління для захисту національних економічних інтересів, здійснюється діяльність з формування цієї системи, виконуються функції контролю, корекції та координації діяльності всіх суб'єктів господарювання. [69, с.32]

Предметом державної діяльності в галузі економічної безпеки є (рисунок 2.3.):

- визначення та моніторинг факторів, що підривають стійкість соціально-економічної системи і держави в короткостроковій і довгостроковій перспективі;
- формування економічної та іншої політики, проведення перетворень, що усувають або пом'якшують негативний вплив цих факторів в рамках єдиної програми економічної реформи.

Рисунок 2.3. Предмет державної діяльності в галузі економічної безпеки

Забезпечення економічної безпеки необхідно віднести до числа найважливіших національних пріоритетів, які дозволять подолати спад і почати відновлення економіки, перехід до цивілізованих ринкових відносин, органічне входження в світогосподарські зв'язки і, разом з тим, гарантувати захист національних інтересів на внутрішніх і зовнішніх ринках. [79, с.24]

Забезпечення економічної безпеки—це завдання довгострокове, стратегічне. Її рішення передбачає розробку концепції економічної безпеки держави та затвердження Державної стратегії економічної безпеки, а також проведення економічної політики, спрямованої на їх реалізацію. Будь—які дії, що йдуть врозріз з положеннями, що містяться в цих документах, а тим більше суперечать їм, повинні розглядатися як спрямовані на підрив суверенітету і національної безпеки України. Забезпечення економічної безпеки здійснюється на кожному її рівні відповідними структурами і методами. [57, с.74]

Державна безпека—структурними елементами державного апарату, а при досягненні збігу інтересів державний апарат забезпечує національну економічну безпеку. На рівні суспільства суб'єктами забезпечення економічної безпеки виступають різні суспільні утворення (наприклад, еліти, товариство захисту прав

споживача та ін.). Економічну безпеку суб'єкта господарювання забезпечують структурні ланки підприємства, фірми або сам індивідуальний виробник. Іншими словами, реалізація національних економічних цілей і пріоритетів, діяльність із захисту життєво важливих економічних інтересів від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, здійснюється державними органами. [70, с.35]

Питаннями забезпечення економічної безпеки займаються всі гілки державної влади: законодавча, виконавча і судова. Проведене розмежування їх повноважень в області забезпечення економічної безпеки країни засноване, перш за все саме їх функціональним становищем в структурі влади. В Україні створено відповідні структури та визначено порядок прийняття та реалізації управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки країни.

В Україні забезпечення економічної безпеки здійснюється:

1. Президент України.
2. Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.
3. Міністерства внутрішніх дел України.
4. Кабінет Міністрів України.
5. Верховна Рада України
- 6 Служба безпеки України.
7. Прокуратурою та судовими органами, які, реалізуючи функцію судової влади, по відношенню до суб'єктів господарювання здійснюють контроль за додержанням законодавства.

Крім того, на економічну безпеку впливають Національний банк України, а також комерційні банки та організації, недержавні організації, суспільно-політичні об'єднання та неформальні інститути. Засоби масової інформації, наукові та культурні установи. [4]

Всі органи та інститути в тій чи іншій мірі беруть участь у забезпеченні економічної безпеки і в сукупності з відповідними взаємозв'язками утворюють

систему забезпечення економічної безпеки країни. Кожна з гілок влади проводить певну політику у сфері забезпечення економічної безпеки. Так, органи виконавчої влади займаються виробленням стратегії і програми економічної безпеки країни, ведуть підготовку законопроектів. Органи законодавчої влади приймають закони, що забезпечують економічну безпеку країни. Громадяни, беруть участь у виробленні пропозицій, при розробці програми економічної безпеки країни. [58, с.42]

Служба Безпеки займає особливе місце серед суб'єктів економічної безпеки. Служба безпеки є конституційним міжвідомчим органом, що здійснює підготовку рішень Президента з питань забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, проведення єдиної державної політики в галузі забезпечення національної безпеки. [5]

Служба безпеки розглядає питання внутрішньої і зовнішньої політики України в галузі забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, обороноздатності країни, військово–технічного співробітництва, вирішення стратегічних проблем економічної, соціальної, інформаційної, екологічної та інших видів безпеки, охорони здоров'я населення, прогнозування і запобігання міжнаціональних і соціальних конфліктів, надзвичайних ситуацій і подолання їх наслідків, забезпечення суспільної злагоди, законності і правопорядку, контролює реалізацію органами виконавчої влади стратегії та поточної політики в цій галузі. Готує рекомендації та пропозиції щодо розробки концепції національної безпеки України. Головне управління контррозвідального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки.

Основними органами забезпечення економічної безпеки України є: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ, Міністерство внутрішніх справ, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна прикордонна служба України, Державний митний комітет, Міністерство юстиції, Державна податкова

служба України; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство праці та соціального захисту, Міністерство природних ресурсів і охорони навколишнього середовища.

Таким чином, в управлінні із забезпечення економічної безпеки країни провідну роль відіграє держава та її інститути економічного управління, особливо такий конституційний орган як Служба безпеки України.

На формування національних економічних цілей і пріоритетів, їх реалізацію можуть мати значний вплив ті чи інші соціально–професійні групи суспільства, інтереси яких мають чітку вираженість і спрямованість. Класифікація таких груп може бути представлена наступним чином.

Фінансова сфера. У цій сфері домінуючі позиції займають банки. Використовуючи монопольне становище на фінансовому ринку, вони диктують промисловості, аграрному сектору і, перш за все, середнім і малим підприємствам умови кредитування. Висока інфляція, недотримання термінів оформлення господарських угод, заплутане становище фінансів в країні дозволяє банкам за рахунок тільки технічних операцій з фінансовими ресурсами отримувати істотний прибуток, що згубно позначається на промисловості. Оптова торгівля представлена державними підприємствами та приватними компаніями.

Експортні галузі. Експортні галузі України традиційно мають східну орієнтацію. Галузі, орієнтовані на внутрішній ринок. Провідним сектором в цій галузі є агропромисловий комплекс. АПК має своїх представників у вищих ешелонах законодавчих і виконавчих державних структур і представлений численним і активним лобі в уряді і парламенті. Транспортна сфера займає монопольне становище в економіці держав, так як забезпечує реалізацію однієї з функцій інфраструктури. Субсидії на розвиток транспорту часто складають значну частину консолідованого бюджету держави. У той же час, соціальний фактор визначає те, що інтереси транспортників ставляться в підлегле становище. [59, с.63]

Військово–промисловий комплекс. В основному, це великі підприємства електроніки, різного роду систем управління, верстатобудування. [60, с.42]

Або, іншими словами, у сфері забезпечення економічної безпеки критерієм розподілу компетенції є її відповідність галузевій структурі економіки. Тобто відповідні органи та організації повинні забезпечувати економічну безпеку у виробничій сфері, в рамках зовнішньоекономічної діяльності, в ході реалізації інтересів держави, суспільства або особистості при проведенні приватизації та ін.

По–друге, компетенція повинна відповідати механізмам забезпечення економічної безпеки, що включає визначення життєво важливих економічних інтересів, виявлення загроз реалізації інтересів, визначення системи заходів, спрямованих на подолання впливу загроз і т.д. [62, с.24]

По–третє, компетенція визначається в залежності від характеру загроз, переважаючих, що діють в тій чи іншій сфері діяльності: загрози–фактори, загрози–процеси, загрози–дії.

В–четвертих. Залежність компетенції від функцій, які та чи інша структурна освіта виконує в системі забезпечення економічної безпеки: організація взаємодії всіх елементів системи, визначення стратегії реалізації життєво важливих економічних інтересів, організація протидії виникаючим загрозам, припинення загроз–дій та ін. [81, с.46]

Таким чином, можна зробити висновок, що безліч представників державної влади, органів, такі адміністративних органів виконують функцію з економічної безпеки держави.

2.3. Роль і місце органів внутрішніх справ у системі забезпечення економічної безпеки

У сучасних умовах Проблеми забезпечення національної безпеки стають предметом пильної уваги органів державної влади та управління. Разом з тим, на

мою думку, має бути продовжена теоретична розробка проблем економічної безпеки. Видається, що визначення сутнісних ознак і змісту економічної безпеки має виходити з того, що вона представляє частину загальної системи національної безпеки і взаємодіє з іншими її складовими. Національна безпека включає в себе всі аспекти і заходи політичного, економічного, військового, правоохоронного та ін. характеру, що розробляються стосовно до різних загроз, як з урахуванням поточного часу, так і в розрахунку на перспективу. Економічна безпека—це система забезпечення стійкості національної економіки, що зберігає свою цілісність і здатність до саморозвитку, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні впливи. Акцент на стійкості не випадковий. Адже саме стійкість економічної системи пов'язана з її здатністю зберігати динамічну рівновагу, успішно адаптуватися за допомогою політичних, правових та інших механізмів до мінливих умов, у тому числі ефективно долати кризові явища. [80, с.83]

В першу чергу, в даному випадку актуальне вироблення стратегії довгострокової економічної безпеки. Тобто, щоб зупинити подальший процес ослаблення економіки України необхідно поставити питання про зміну самої економічної стратегії держави, здатної позитивно вплинути на стан економічної безпеки.

Таке широке розуміння безпеки застосовується до різних об'єктів: особистості, суспільства, держави, людства в цілому, до різних сфер соціального життя: політичної, економічної, інформаційної, науково—технічної, військової та ін. При всій відмінності підходів до визначення безпеки досить загальноприйнятим є визнання структурно—динамічного характеру Системи безпеки, що розглядається не тільки як захищеність особистості, суспільства і держави від небезпек і загроз, але і як сукупність факторів, що забезпечують їх стабільну життєдіяльність.

Одним з вдалих представляється розуміння безпеки як стану захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і

зовнішніх загроз передбачає розгляд її як складної, багаторівневої функціональної системи.

При цьому в якості цільової функції системи безпеки виступає саме захищеність певної сукупності взаємодіючих інтересів від загроз. У зв'язку з цим вкрай важливим стає визначення самих цих небезпек для національної безпеки і загроз за сферами життя, джерелами, характером, носіями та ін. [82, с.35]

Помітне, у відомому сенсі системоутворююче, місце в ряду небезпек для національної безпеки займають, як уже зазначалося вище, загрози економічного характеру. Зростання небезпек цих загроз національній безпеці багато в чому обумовлено процесами реформування суспільства України, що спричинили поряд з певними позитивними наслідками, істотні деформації в економічній сфері, досить швидко набули ознак системної кризи.

До найбільш серйозних загроз в цьому сенсі відносяться саме економічні, а в їх ряду загрози кримінального характеру. Забезпечення економічної безпеки країни в найзагальнішому сенсі являє собою захищеність її економічних інтересів. Одночасно в економічній безпеці слід розрізняти її внутрішні і зовнішні аспекти.

У внутрішньому аспекті цими інтересами є економічна стабільність, що виявляється в зростанні виробництва і національного доходу, ефективній фінансовій системі та ін. у зовнішньому аспекті ці інтереси полягають у виключенні економічної експансії з боку інших держав, забезпеченні незалежності і власної економічної політики. Ефективна система економічної безпеки повинна бути здатною забезпечувати «такий стан національної економіки, який характеризується її стійкістю, здатністю протидіяти впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, що порушують нормальне функціонування процесу суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення і тим самим викликають підвищену напруженість в суспільстві, а також можливу загрозу самому існуванню держави»

Важлива роль у забезпеченні економічної безпеки належить Міністерству внутрішніх справ. Діяльність таких правоохоронних органів, як прокуратура і суди, які розслідують і розглядають кримінальні справи про злочини у сфері економічної діяльності залежать саме від органів внутрішніх справ в тому сенсі, що вихідний матеріал для роботи останніх відомств і служб поставляється саме ними. Тобто, повномасштабне здійснення правоохоронних функцій, включаючи попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів у сфері економічної діяльності, в системі органів виконавчої влади покладається на органи внутрішніх справ. [8]

Історично ж спеціалізовані служби по боротьбі з економічними злочинами були і є тільки в системі МВС. З управлінських позицій, зосередження правоохоронних функцій у сфері економічної безпеки в МВС дозволяє істотно підвищити ефективність організаційного забезпечення за рахунок:

1. Формування кваліфікованого кадрового корпусу. Специфіка організаційного забезпечення правоохоронної діяльності в економічній сфері вимагає відповідної підготовки фахівців, підвищення їх кваліфікації. Це стосується як фахівців, що виконують власне правоохоронні функції з різних галузей економіки, так і фахівців управлінського профілю.

2. Розширюються можливості формування ефективних інформаційних систем з повноцінними банками даних.

3. Володіючи досить повною інформацією, істотно підвищуються можливості і якість аналітичних і прогностичних оцінок.

4. Підвищується рівень якості та обґрунтованості прийнятих управлінських рішень, включаючи такі їх форми, як плани і цільові програми.

5. Зростають можливості відстеження процесів, що відбуваються в економічній сфері та кримінальному середовищі, пов'язаному з нею, своєчасного виявлення та вжиття необхідних заходів.

Головною стратегічною метою розвитку системи правоохоронного забезпечення економічної безпеки, на наш погляд, є досягнення такого її

динамічного стану, яке забезпечувало б відповідність діяльності всіх її підсистем і елементів реаліям дня, інтересам особистості, суспільства і держави, а також адекватне реагування на нові економічні загрози, пов'язані з загостренням кримінальної ситуації в економічній сфері. До найважливіших стратегічних цілей правоохоронної діяльності у сфері економічної безпеки також відносяться (рисунок 2.3.):

- подальше вдосконалення функціональної та організаційної структури: порядку організації державних органів забезпечення економічної безпеки, а також зміцнення самих органів забезпечення економічної безпеки, спрямовані на концентрацію сил і засобів щодо забезпечення економічної безпеки, захисту інтересів громадянського суспільства і власності; вироблення та реалізація дієвих механізмів «включення» цих органів у вирішення комплексу найгостріших соціально-економічних проблем;

- розробка та реалізація ефективних державних програм забезпечення економічної безпеки, у тому числі тих, що передбачають подальше вдосконалення контролю за дотриманням податкового законодавства платниками податків.

- відновлення повноцінної системи профілактики економічної злочинності;

- оптимізація системи правового регулювання відносин у сфері економічної безпеки;

Рисунок 2.3. Найважливіші стратегічні цілі правоохоронної діяльності у сфері економічної безпеки

Крім того, можна припустити, що об'єктивна тенденція до покладання на МВС додаткових обов'язків, виконання яких пов'язане з розширенням їх

компетенції, завдань і функцій в економічній сфері, обумовлює необхідність підвищення їх ролі в забезпеченні економічної безпеки держави з подальшим створенням на їх базі єдиної структури, покликаної вести боротьбу з економічною злочинністю, використовуючи досвід аналогічних правоохоронних органів іноземних держав. Основні завдання, які необхідно вирішити для досягнення зазначеної мети полягають в наступному:

- створення законодавчих, нормативно–правових, організаційних і фінансових умов для забезпечення ефективної діяльності по боротьбі з економічними злочинами;
- підвищення ролі органів внутрішніх справ у попередженні, виявленні, припиненні та розслідуванні економічних і податкових злочинів;
- оптимізація організаційно–штатної структури системи органів з економічних і податковим злочинів (рисунок. 2.4.)

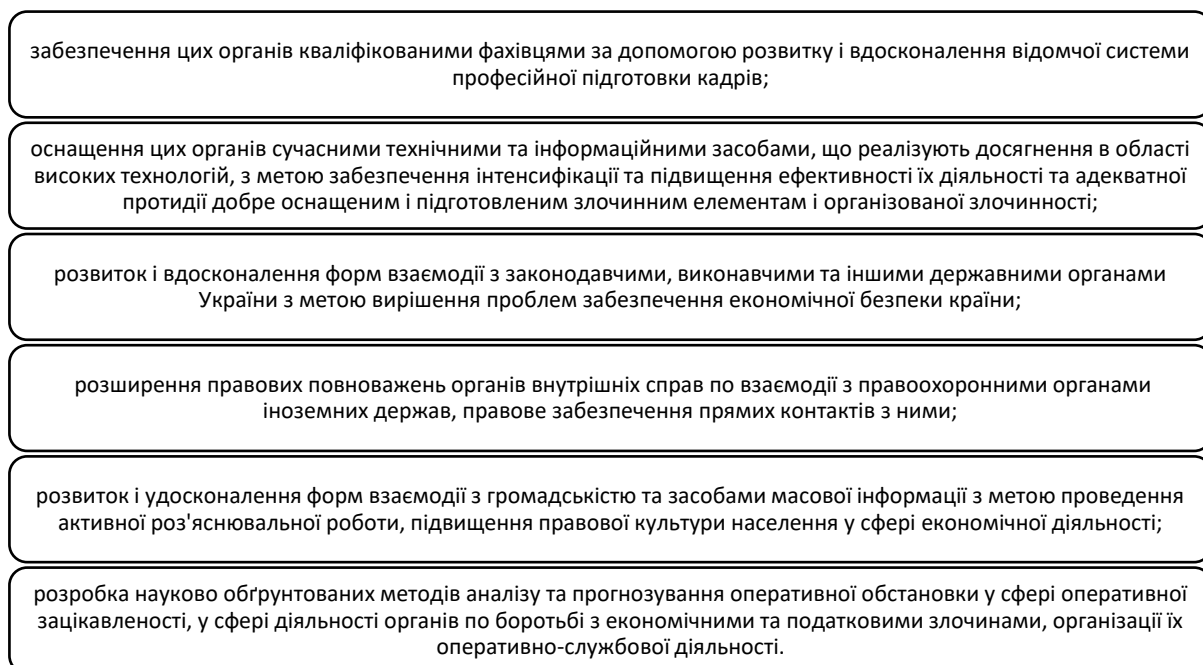

Рисунок 1.4. Оптимізація організаційно–штатної структури системи органів з економічних і податковим злочинів

Гарантія охорони прав учасників економічних відносин, наявність постійної загрози економічним інтересам особистості, суспільства і держави обумовлює необхідність існування попереджувального, безперервно діючого адміністративно–правового режиму економічної безпеки, що є складним комплексним утворенням, що складається з юридично оформлених спеціальних адміністративно–правових режимів. Взаємозв'язок правової політики держави у сфері протидії корупції і системи забезпечення економічної безпеки дозволяє нам говорити про адміністративно–правовому режимі протидії корупції як складової частини адміністративно–правового режиму економічної безпеки, утвореного сукупністю правових норм, що регулюють: антикорупційну діяльність органів державної влади, зміст, мета і завдання якої відповідають довгостроковим перспективам захисту національних економічних інтересів; статус суб'єктів антикорупційної політики; проведення профілактичних антикорупційних заходів.

Основними напрямками діяльності МВС України у сфері забезпечення економічної безпеки є: боротьба з економічною та податковою злочинністю, корупцією, протидія тероризму та екстремізму, боротьба з наркоманією, алкоголізмом, дитячою бездоглядністю та безпритульністю.

Органам внутрішніх справ (далі ОВС) належить особлива роль у боротьбі з економічними злочинами. Це обумовлено тим, що: ОВС здійснюють практично всі види правоохоронної діяльності: оперативно–розшукову роботу, слідство і дізнання, охорону громадського порядку, боротьбу з адміністративними правопорушеннями; глибше інших вивчають ті явища, на тлі яких формується кримінальна злочинність, і які зазвичай супроводжують економічної, в тому числі і організованої злочинності. Така різнобічна діяльність найбільше відповідає цілям боротьби з економічною злочинністю, оскільки ця діяльність охоплює широке коло життєво важливих суспільних відносин; мають у своєму розпорядженні відповідні кадрові та організаційно–технічні можливості.

Все викладене свідчить про ту роль, яку займають у правоохоронній системі забезпечення економічної безпеки органи внутрішніх справ. Бо діяльність таких правоохоронних органів, як прокуратура і суди, які розслідують і розглядають кримінальні справи про злочини у сфері економічної діяльності залежать саме від органів внутрішніх справ в тому сенсі, що вихідний матеріал для роботи останніх відомств і служб поставляється саме ними. Тобто, повномасштабне здійснення правоохоронних функцій, включаючи попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів у сфері економічної діяльності, в системі органів виконавчої влади покладається на органи внутрішніх справ.

Якщо розглядати місце ОВС в системі протидії криміналізації соціально-економічної сфери суспільства через призму використовуваних інструментів, то можна сказати, що ОВС – є органами правоохоронного забезпечення економічної безпеки, які в значній мірі використовують спеціальні інструменти протидії криміналізації соціально-економічної сфери суспільства. Однак, в цілому, вплив ОВС на економіку країни є одним із загальних соціально-економічних інструментів держави щодо забезпечення економічної безпеки, тому як результати діяльності ОВС безпосередньо впливають на ту економічну і соціальну політику, яку проводить держава на певному періоді часу.

Тобто ОВС, як загальний управлінський інструмент держави забезпечення економічної безпеки:

по-перше, визначає соціально-економічну і правову політику держави;

по-друге, діяльність ОВС, її організаційно-економічна складова, багато в чому залежить від тієї соціально-економічної політики, яка проводиться державою на сучасному етапі (правові основи діяльності ОВС, порядок фінансування). Органи внутрішніх справ реально можуть впливати на забезпечення економічної безпеки як безпосередньо, так і опосередковано. Безпосередній вплив виявляється в ході боротьби і розслідування економічної та податкової злочинності, охорони власності тощо, а опосередкований – при

забезпеченні громадського порядку, боротьбі з порушеннями громадського порядку, розслідуванні злочинів, що завдають матеріальної шкоди державі і господарюючим суб'єктам (дізнання і попереднє слідство).

Можна припустити, що об'єктивна тенденція до покладання на МВС України додаткових обов'язків, виконання яких пов'язане з розширенням їх компетенції, завдань і функцій в економічній сфері, обумовлює необхідність підвищення їх ролі в забезпеченні економічної безпеки держави з подальшим створенням на їх базі єдиної структури, покликаної вести боротьбу з економічною злочинністю, використовуючи досвід аналогічних правоохоронних органів іноземних держав.

У висновку визначимо основні завдання, вирішення яких державою є важливою складовою у підвищенні ефективності діяльності органів внутрішніх справ на сучасному етапі:

1. підвищення ролі органів внутрішніх справ у попередженні, виявленні, припиненні та розслідуванні економічних і податкових злочинів;
2. забезпечення цих органів кваліфікованими спеціалістами по–засобом розвитку та вдосконалення відомчої системи професійної підготовки кадрів;
3. оснащення цих органів сучасними технічними та інформаційними засобами, що реалізують досягнення в області високих технологій, з метою забезпечення інтенсифікації та підвищення ефективності їх діяльності та адекватної протидії добре оснащеним і підготовленим злочинним елементам та організованим злочинності;
4. створення законодавчих, нормативноправових, організаційних і фінансових умов для забезпечення ефективної діяльності по боротьбі з економічними злочинами;
5. оптимізація організаційно–штатної структури системи органів з економічних і податкових злочинів;

6. розвиток і вдосконалення форм взаємодії із законодавчими, виконавчими та іншими державними органами з метою вирішення проблем забезпечення економічної безпеки країни;

7. розширення організаційних, економічних

8. правових повноважень органів внутрішніх справ щодо взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав, правове забезпечення прямих контактів з ними;

9. розвиток і вдосконалення форм взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації з метою проведення активної роз'яснювальної роботи, підвищення правової культури населення у сфері економічної діяльності;

10. розробка науково обґрунтованих методів аналізу та прогнозування оперативної обстановки у сфері оперативної зацікавленості, у сфері діяльності органів по боротьбі з економічними та податковими злочинами, організації їх оперативно–службової діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що МВС України має великий вплив на економічну безпеку країни.

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Нормативно–правові засади забезпечення економічної безпеки

Сьогодні вдосконалення державного механізму регулювання економічних процесів і явищ в економіці України як і раніше залишається актуальним. Це пов'язано насамперед з тим, що прогнозовані результати застосування тих чи інших державних заходів, спрямованих на забезпечення поступального зростання (економічного розвитку), не завжди приносять бажані результати.

Однак в якості причини ситуації, що склалася, невірно було б критикувати тільки органи влади, відповідальні за реалізацію основних положень економічної політики, довгострокових стратегічних планів, оскільки державний механізм прийняття рішень в різних секторах економічної сфери України іноді не встигає забезпечити необхідний керуючий вплив на керовану економічну систему.

Одним із шляхів підвищення ефективності функціонування державного регулювання у даній сфері може стати створення розгалуженої мережі системоутворюючих зв'язків, при цьому систему забезпечення економічної безпеки України можна розглядати як підсистему загальної концепції забезпечення національної безпеки.

Вітчизняними вченими сьогодні звертається увага на зміст національних інтересів України, які формуються на базі національних цінностей, що мають найбільш стабільний характер, під впливом довгострокових тенденцій суспільного розвитку. Вироблена система цінностей у суспільстві має вигляд сукупності певних правових норм, за допомогою яких регулюються суспільні відносини і забезпечується національна безпека.

Указ президента про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" є базовим документом стратегічного планування, що визначає національні інтереси та стратегічні національні пріоритети України, цілі, завдання та заходи в галузі внутрішньої і зовнішньої політики, спрямовані на зміцнення національної безпеки України та забезпечення сталого розвитку країни на довгострокову перспективу. [9]

Її правова основа базується на положеннях Конституції України, Закон України Про національну безпеку України, а також інших законах і нормативних правових актах президента України.

Стратегія національної безпеки України заснована на нерозривному взаємозв'язку і взаємозалежності національної безпеки України та соціально–економічного розвитку країни. Вона є основою для формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, та її економічної безпеки, зокрема.

У Стратегії національної безпеки України особливо наголошується, що економіка України проявила здатність до збереження і зміцнення свого потенціалу в умовах нестабільності світової економіки і застосування обмежувальних економічних заходів, введених низкою країн проти України. Разом з тим в якості стратегічних пріоритетів країни названо її подальше економічне зростання.

Для забезпечення економічної безпеки основні зусилля держави спрямовані на усунення дисбалансів в економіці, територіальному розвитку, Розвиток ринку праці, формування нової географії економічного зростання, нових галузей економіки.

Кодекс України Про адміністративні правопорушення регулює порушення законодавства з фінансових питань, стаття 164-2. [2]

В якості основних завдань забезпечення продовольчої безпеки визначені, відповідно до законопроекта України «Про продовольчу безпеку»:

- своєчасне прогнозування, виявлення та запобігання внутрішніх і зовнішніх загроз продовольчій безпеці, мінімізація їх негативних наслідків за рахунок постійної готовності системи забезпечення громадян харчовими продуктами, формування стратегічних запасів харчових продуктів;
- сталий розвиток вітчизняного виробництва продовольства і сировини, достатній для забезпечення продовольчої незалежності країни;
- досягнення і підтримання фізичної та економічної доступності для кожного громадянина країни безпечних харчових продуктів в обсягах і асортименті, які відповідають встановленим раціональним нормам споживання харчових продуктів, необхідних для активного і здорового способу життя;
- забезпечення безпеки харчових продуктів.

Таким чином, в сучасній Україні створена не достатньо міцна нормативна правова база забезпечення економічної безпеки держави. Разом з тим сучасні реалії світового розвитку вимагають вироблення нових підходів до розуміння формується вигляду нової глобальної реальності і подальшого вдосконалення нормативного закріплення питань забезпечення економічної безпеки України з метою оперативного реагування на внутрішні і зовнішні загрози стабільності ринку.

3.2. Система і правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки

Попадинець Н. М. приділяє особливу увагу конституційно–правовому механізму забезпечення економічної безпеки. Основними елементами його є: суспільні відносини у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних і духовних благ; правові норми; моніторинг фактів, що визначають виникнення загроз економічній безпеці; суб'єкти економічної безпеки; правозастосування і правотворчість. [65. С.32]

На думку А. М. Гуменюк? система економічної безпеки являє собою цілеспрямовано сформовану на основі принципів і норм Конституції України структуру взаємодії спеціальних суб'єктів, за допомогою якої забезпечується стан стійкості та захисту суспільних відносин у сфері економіки і, отже, у сфері незалежності і суверенітету України в цілому. [76, с.234]

Найбільш вдале визначення економічної безпеки, на мій погляд, дав І. я. Богданов. На його думку, економічна безпека—це такий стан економіки країни, який за об'ємними і структурними параметрами є достатнім для забезпечення існуючого статусу держави, її незалежного від зовнішнього тиску політичного і соціально—економічного розвитку, а також достатній для підтримки рівня легальних доходів, що забезпечують абсолютну більшість населення добробут, що відповідає стандартам цивілізованих країни.[]

У сучасних умовах забезпечення економічної безпеки країни не є прерогативою будь—якого одного державного відомства, служби, підтримується системою державних інститутів, усіма ланками і структурами економіки. Темпи реорганізації адміністративно—командної моделі значно випередили створення нової моделі державного регулювання економічних процесів.

З урахуванням зазначених особливостей перехідного періоду в структурі органів державного (муніципального) управління необхідно створити адекватні механізми забезпечення економічної безпеки. Деякі з них повинні діяти лише ІА термін перехідного періоду, а інші будуть виконувати свої функції і в умовах стабільної ринкової інфраструктури. При конструюванні цих механізмів необхідно застосовувати принципи функціональної необхідності і достатності.

Значиму роль в економіці України відіграють зовнішньоекономічні суб'єкти та органи державної влади країни, так як саме тут в більшості своїй зосереджені промисловий і науково—технічний потенціал, фінансові і товарні ресурси, формуються рішення, що визначають весь хід соціально—економічного розвитку регіонів і України в цілому. Трансформація української економіки послужила потужним поштовхом для початку глибоких перетворень, пов'язаних

з приватизацією, децентралізацією влади, формуванням системи місцевого самоврядування, розширенням прав регіонів у регулюванні соціально–економічних процесів.

У зарубіжних країнах склалися різні форми адміністративного регулювання економічних процесів, основними з яких є англійська і французька моделі. В англійській моделі проглядається велика автономія в прийнятті та реалізації управлінських рішень і менша підпорядкованість центральній владі. У французькій моделі переважають механізми підпорядкованості центральній владі і в меншому ступені надання автономії регіонам.

Узагальнення зарубіжного досвіду дозволяє відзначити, що на рівні суб'єктів (муніципальних утворень) вирішуються питання управління власністю і муніципальними підприємствами, забезпечення безпеки та прозорості діяльності кредитно–фінансової системи, функціонування місцевого громадського транспорту, дорожнього будівництва, розвитку об'єктів життєзабезпечення і багато інших.

Особливий інтерес представляє організація діяльності за кордоном бюро кредитних історій, які є ефективним інструментом забезпечення надійності фінансової системи. У більшості країн світу кредитори (банки, фінансові компанії, компанії–емітенти кредитних карт, інвестиційні компанії та ін.) На постійній основі обмінюються інформацією про платоспроможність позичальників через кредитні бюро. Практика показує, що в країнах, що мають такі установи, обсяг банківських кредитів по відношенню до ВВП на 15–20% більше, ніж у порівнянних країнах, які не створили таких інститутів. [12]

Визначено наступні загрози їх подальшому розвитку та становленню ринкових відносин: збільшення майнової диференціації населення та підвищення рівня бідності, деформованість структури економіки, криміналізація суспільства та господарської діяльності. Все це визначило стратегічні напрямки соціально–економічного розвитку регіонів, розробку програмних заходів і заходів щодо захисту основних сфер економіки, напрямки вдосконалення

організаційно–управлінського механізму, заходи з формування системи забезпечення економічної безпеки.

До внутрішніх загроз економічній безпеці належать:

- 1.недосконалість чинного законодавства та роботи органів управління;
- 2.залежність від зарубіжних постачальників продовольчих товарів;
- 3.фінансові та податкові правопорушеннями контрагентів держави та суб'єктів підприємницької діяльності;
4. неплатежі та затримки бюджетних заборгованостей;
- 5.загрози тероризму;
- 6.соціальна напруженість;
- 7.низька капіталізація власних ресурсів;
- 8.недостатньо розвинена інвестиційна активність;
- 9.зростання цін на енергоносії, транспорт, послуги житлово–комунального господарства;
- 10.корупція;
- 11.криміналізація основних сфер економіки;
- 12.навмисне банкрутство і ліквідація соціально значущих і містоутворюючих підприємств;
- 13.зниження науково–технічного потенціалу;
- 14.проникнення іноземного капіталу в галузі виробництва, що мають стратегічне значення для розвитку економіки;
- 15.порушення при операціях з нерухомістю регіону, включаючи земельні відносини; корпоративні конфлікти на містоутворюючих та інших підприємствах. [83, с.52]

Загрози економічній безпеці зовнішнього порядку являють собою загрози міжнародного тероризму, техногенні загрози, загрози зовнішньополітичного тиску, пов'язані з вивченням стану зовнішньоекономічної діяльності, роботи міжнародних організацій з попередження фінансування тероризму, надзвичайних ситуацій і техногенних катастроф та ін.

Пропонується виділяти фактори, що дестабілізують економіку і фактори, що стимулюють економіку.

До дестабілізуючих факторів відносяться (рисунок 3.1.):

наявність тіньового ринку, податкові несплачені, недосконалість податкового законодавства;

соціальна напруженість суспільства і його розшарування на бідних і багатих; недостатні інвестиції в основне виробництво і фонди;

несприятливі умови для вітчизняних виробників, необґрунтований перерозподіл соціальних і суспільних благ, майна і грошових коштів за участю кримінальних і корумпованих структур;

діяльність терористичних угруповань і фінансування тероризму, скорочення частки державного майна або реалізація його на завідомо не вигідних умовах, втрата контролю над підприємствами, що мають для регіону важливе соціально-економічне значення, недосконалість і недоліки системи управління економікою міста.

Рисунок 3.1. Дестабілізуючі фактори

До стимулюючих економіку факторів належать:

1. інтеграція промисловості і науки;
2. об'єднання великих, середніх і малих підприємств па базі інвестиційної діяльності;
3. оптимізація та підвищення ефективності державної влади;
4. ефективна політика у сфері державного регулювання економіки;
5. динамічний розвиток вітчизняного виробництва і зростання ВВП;
6. придушення корупції, кримінального бізнесу і тероризму;
7. ефективна реалізація державного майна і розміщення отриманих коштів у державних програмах; забезпечення роботи підприємств, що мають соціально-економічне значення для економіки регіону і держави;
8. розвиток науки та інноваційної діяльності;
9. підвищення кваліфікації та підготовка молодих фахівців та ін. [84, с.32]

У перехідний період обов'язковою умовою оперативного виявлення та попередження загроз економічним інтересам суб'єктів господарської діяльності

є утворення координаційно–аналітичного органу, що забезпечує моніторинг соціально–економічного стану великих міст та тристоронню взаємодію з суб'єктами економічної діяльності, галузевими та спеціалізованими органами виконавчої влади, а також з правоохоронними органами. [63, с.53]

Основним суб'єктом забезпечення економічної безпеки в Україні, є держава. Вищі державні органи визначають основні напрямки діяльності всіх органів державної влади і управління в даній області, формують або перетворюють органи забезпечення економічної безпеки і механізми контролю і нагляду за їх діяльністю, виділяють відповідні сили і засоби. [90]

Так, загальне керівництво всією системою забезпечення економічної безпеки України здійснює Президент шляхом реалізації своїх повноважень у цій сфері через Службу безпеки України. У свою чергу, Служба Безпеки розглядає питання внутрішньої і зовнішньої політики, які зачіпають інтереси економічної безпеки, приймає щодо них рішення, в тому числі визначає державні органи, відповідальні за забезпечення економічної безпеки в основних сферах життєдіяльності особи, суспільства і держави, та порогові значення індикаторів (показників) стану економічної безпеки, організовує ефективне функціонування системи забезпечення економічної безпеки. Розробка конкретних заходів щодо забезпечення економічної безпеки, організація і контроль за реалізацією покладається, в межах встановлених законом повноважень, на Міністерство.

Реалізація заходів, спрямованих на вирішення завдань забезпечення економічної безпеки, підтримання в стані готовності до застосування наявних сил і засобів покладається на інші державні органи, а також органи місцевого управління і самоврядування. Прийняття законів у сфері забезпечення економічної безпеки України, входить до компетенції Верховної Ради України, а правом здійснення правосуддя у сфері економічної безпеки наділені суди.

Особливе місце серед суб'єктів забезпечення економічної безпеки займають громадяни. Аналіз чинного в Україні законодавства дозволяє говорити про різні форми участі громадян у забезпеченні економічної безпеки.

Першою формою є реалізація прав і обов'язків, що виявляється у виконанні обов'язку щодо захисту країни шляхом участі у виборах, референдумах та інших формах безпосередньої демократії, а також через державні органи та органи місцевого самоврядування. [65, с.48]

Друга форма – діяльну, безпосередню участь у забезпеченні економічної безпеки здійснюється шляхом:

1. інформування державних органів про наявність (виникнення) джерел і факторів, що створюють загрози економічній безпеці;
2. безпосередній захисту законними способами і засобами прав і свобод громадян, інтересів суспільства;
3. розроблення та внесення в державні органи пропозицій по вдосконаленню нормативних правових актів, що регулюють суспільні відносини в різних сферах забезпечення економічної безпеки;
4. участі у формуванні громадської думки з питань забезпечення економічної безпеки; підвищення політичної культури і відповідальності громадян, громадянської самосвідомості, виховання патріотизму;
5. сприяння законними способами і засобами державним органам у забезпеченні національної безпеки, у досягненні суспільної злагоди і стабільності. [64, с.25]

Можливість активної участі значної кількості суб'єктів у забезпеченні безпеки тягне за собою питання, пов'язані з внутрішньою взаємодією суб'єктів. Так, діяльність суб'єктів господарювання, спрямована на отримання прибутку, і обмеження, що вводяться державними органами спрямовані на захист національних інтересів, не завжди знаходять розуміння і схвалення.

Говорячи про систему забезпечення економічної безпеки, представляється необхідним звернути увагу на об'єкт цієї діяльності. Об'єкти і суб'єкти взаємно визначають один одного, а відмінності між ними виникають в процесі правовідносин, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки.

На думку Тамбовцев В. Л. між об'єктами і суб'єктами існує принципова різниця по: характеру і виду суспільних відносин; характеру, видів і технологій діяльності, так як для кожного виду діяльності необхідні певні знання, професійна підготовка; соціальним ролям, які представляють собою поєднання індивідуального і суспільного. Також вона звертає увагу на те, що з точки зору державного управління об'єкти користуються пріоритетом перед суб'єктами, так як відтворення матеріальних і духовних продуктів і соціальних умов є первинним і головним для життєдіяльності людей. [66, с.52]

Стратегія чітко визначає об'єкти національної безпеки: особистість – її конституційні права, свободи і законні інтереси; суспільство – його матеріальні і духовні цінності, система суспільних відносин, що охороняються нормами права; держава – його незалежність, територіальна цілісність, суверенітет, конституційний лад. Стосовно до економічної безпеки представляється необхідним розмежовувати два пов'язаних між собою поняття: об'єкт економічної безпеки і об'єкт забезпечення економічної безпеки. Як об'єкт економічної безпеки слід розглядати суспільні відносини, що формуються в процесі реалізації інтересів особистості, суспільства і держави в рамках економічних відносин.

Таким чином, звертає на себе увагу, що в якості об'єкта економічної безпеки не розглядається економічна система держави. Це обумовлено тим, що не всі відносини з реалізації інтересів суб'єктів регулюються і враховуються державою.

Хоча не враховані і не врегульовані відносини економісти традиційно, поряд з протиправними проявами, відносять до «тіньової економіки», проте надання взаємних послуг у побутовій сфері, ведення особистого підсобного господарства та інші правомірні дії позитивно позначаються на реалізації життєво важливих інтересів громадян. У той же час, в якості об'єкта забезпечення економічної безпеки виступатимуть учасники економічних відносин і безпосередньо елементи економічної системи. [67, с.83]

Особливе значення для розробки проблем забезпечення економічної безпеки представляє подальше вивчення причин економічної злочинності.

Сьогодні не викликає сумнівів той факт, що злочини у сфері економічної діяльності несуть високий ступінь суспільної небезпеки, становлять загрозу економічній безпеці держави. У сучасних умовах подібні злочини досягли такого рівня, при якому вони перетворилися на реальну перешкоду розвитку виробничої сфери, припливу інвестицій, нормальному функціонуванню банківських, підприємницьких та управлінських структур.

Економічна злочинність все більш організовується, чому сприяє поширення корупції в країні. Організована економічна злочинність зростає з загальнокримінальною злочинністю, впроваджується в найбільш прибуткові сфери діяльності, в органи влади і управління, озброюється і легалізує незаконні доходи, в цілому набуває характеру самостійного, автономного виду злочинності. Сьогодні правопорушення в економіці є найпотужнішим каталізатором практично всіх порушень законності в країні, являють собою фундамент, на якому стоїть вся «будівля» правопорушності.

Різноманітність точок зору на природу економічної злочинності як соціального явища, на об'єкт економічних злочинів, не скасовує головного факту – всі економічні злочини відбуваються саме в сфері економіки, а отже, так чи інакше зазіхають на економічний лад, систему сформованих економічних відносин, пов'язаних з виробництвом, обміном, розподілом і споживанням матеріальних благ і цінностей. [6]

Самі економічні злочини, мабуть, можна кваліфікувати як злочини, які зазвичай носять систематичний і безперервний характер і завдають шкоди цілим групам людей. Особливістю економічних злочинів є їх одночасне співвіднесення з нормами цивільного і кримінального права (т. к. цивільні правопорушення вчиняються зазвичай юридичними особами, а кримінальні злочини – фізичними). Економічна злочинність лежить на межі цивільно-правового та кримінально-правового законодавства і тісно пов'язана з професійними правами та

обов'язками посадових осіб, поведінкою суб'єктів господарської діяльності та представників юридичних осіб.

Що ж стосується суб'єктів економічної злочинності, то до них слід віднести найрізноманітніші суб'єкти економічної діяльності, які прагнуть досягти своїх цілей протиправними методами і засобами.

В цілому ж можна констатувати, що економічна злочинність являє собою вкрай складну систему, розвиток і функціонування якої залежить від великого числа самих різних за природою і взаємозв'язків факторів.

В якості суб'єктів загроз економічній безпеці, чиї конкретні дії завдають шкоди життєво важливим економічним інтересам України, слід, на наш погляд, розглядати:

- юридичних осіб (підприємці, фірми, фонди та благодійні організації; Державні підприємства та інші суб'єкти господарювання);

- фізичних осіб, які професійно виконують роботу економічного характеру (приватні виробники та підприємці, які не мають статусу юридичної особи; керівники, які здійснюють від імені підприємств господарські операції; співробітники державних організацій та установ тощо.);

- іноземних юридичних осіб, організації, фірми, спецслужби і т. д.;

- організовану злочинність, що діє як всередині України, так і за кордоном.

Слід враховувати, що всі суб'єкти господарювання можуть мати суперечать загальнонародним і державним особисті, корисливі економічні інтереси і використовувати форми, методи діяльності, які їм дозволяють досягти потрібного результату. І в цьому відношенні вони функціонують в рамках прав, наданих їм Конституцією.

Однак з іншого боку, їх дії можуть обмежувати життєво важливі економічні інтереси суспільства, держави або інших суб'єктів господарювання, тобто бути загрозою економічній безпеці України або окремого виробника. Іншими словами, вони реально виступають суб'єктами загроз економічній безпеці. Тому при оцінці даних суб'єктів як носіїв загроз в сучасних умовах слід

виходити з критерію відповідності їх діяльності встановленим правовим, господарським нормам і правилам. Ступінь відповідальності за такі дії визначається законодавством, але в сучасних умовах розвитку країни ряд діянь закон не визначає як злочинні.

По–перше, – в силу появи абсолютно нових видів економічних злочинів, з якими суспільство зіткнулося в умовах ринкових реформ і законодавець не встигає за ситуацією, що змінюється.

По–друге, – у зв'язку з тим, що ці дії використовуються для первісного накопичення капіталу і перерозподілу суспільної власності, певні соціальні групи не зацікавлені в суспільній оцінці і законодавчому визначенні цих дій як злочинних. Тому дії ряду суб'єктів відповідно до існуючого законодавства не можуть бути припинені на законодавчій основі, хоча завдають значної шкоди економічній безпеці суспільства і виробників.

У зв'язку з цим життєво важливим напрямком формування концепції економічної безпеки на сучасному етапі для України є не просто законодавче визначення пріоритетних економічних інтересів, а й, відповідно, кримінально–правова оцінка дій, які можуть представляти реальні або потенційні загрози економічній безпеці держави і суб'єктів господарювання. Тільки на цій основі, можна чітко визначити як всіх суб'єктів загроз, так і ступінь їх кримінальної, адміністративної чи іншої відповідальності, а також можливі заходи протидії їм.

Не менш важливо також визначити і співвідношення життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства і держави. В іншому випадку об'єктивно існуючі протиріччя між ними будуть ускладнювати діяльність держави з регулювання господарської практики: або будуть створювати штучні бар'єри в діяльності суб'єктів господарювання; або держава може втратити контроль і можливість надавати хоч який–небудь позитивний реальний вплив на економіку.

Крім цього, визначення пріоритетів у співвідношенні економічних інтересів особистості, суспільства і держави може забезпечити відправні точки

для оцінки правоохоронними органами тих чи інших діянь, віднесення або не віднесення їх до злочинних і, відповідно, орієнтації співробітників у швидко мінливому світі ринкових відносин.

3.3. Удосконалення нормативно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки

Важливе значення з точки зору, як правоохоронної практики, так і необхідності вдосконалення законотворчості з метою підвищення ефективності правових засобів впливу на злочинність у сфері економіки, і зокрема організовану злочинність, і забезпечення економічної безпеки має теоретичне опрацювання проблем правового забезпечення правоохоронних органів в цілому та органів внутрішніх справ зокрема.

На жаль, законодавча база як і раніше орієнтує правоохоронні органи і спецслужби, в тому числі і органи внутрішніх справ, перш за все, на виявлення, попередження і припинення конкретного злочину. Підрозділи, створені для боротьби з організованою злочинністю, як правило, здійснюють протидію вже скоєним злочинам. У зв'язку з цим слід зазначити, що злочинними спільнотами здійснюється ряд дій, які в звичні рамки злочину не вписуються, але завдають відчутної шкоди економічним і політичним інтересам країни. Крім того, значна частина представників злочинних спільнот, займаючись забезпеченням злочинної діяльності, не бере участі в здійсненні конкретних злочинів і дія кримінального закону на них практично не поширюється.

У зв'язку з цим саме правові засоби покликані сприяти обмеженню умов і обставин, що сприяють можливості вчинення економічних і податкових злочинів. Такі правові засоби покликані виступати найважливішим попереджувально–профілактичним заходом у боротьбі з економічними і податковими порушеннями і спрямовані на попередження їх вчинення.

Внесення відповідних змін створить необхідні умови для найбільш ефективного вирішення поставлених перед органами внутрішніх справ завдань і покладених на них обов'язків. Реалізація висказаних у дисертації пропозицій дозволить, на нашу думку, підвищити ефективність діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з економічними та податковими злочинами та правопорушеннями та сприятиме збільшенню надходжень до дохідної частини бюджетів усіх рівнів.

У більшості цивілізованих країн світу правова система формується таким чином, щоб підтримувати нормальні умови для економічного розвитку всіх суб'єктів господарювання, зберегти все позитивне, що напрацьовано попередніми поколіннями, і створити умови для подальшого розвитку.

Причому простежується тенденція, коли законодавець прагне вирішити поставлене завдання не вольовими зусиллями, а правовими методами, тобто шляхом створення такого правового механізму, який би не стримував, а сприяв подальшому соціально–економічному прогресу.

До правових заходів спрямованих на забезпечення безпеки, в тому числі економічної, на регіональному рівні слід віднести розробку і прийняття законів, спрямованих на (рисунок 3.2):

Рисунок 3.2. Правові заходи спрямовані на забезпечення безпеки

У цій справі важливу роль відіграють всі галузі права. Конституційне право визначає і гарантує основні права і свободи громадян. Кримінальне право захищає суб'єкти господарювання від різного роду посягань з боку потенційних правопорушників. Цивільне право регламентує відносини між суб'єктами товарно–грошових відносин. Адміністративне право визначає порядок відносин між суб'єктами господарювання та державними органами.

Щось подібне відбувається і в сучасному українському суспільстві. Українське законодавство досить повно охоплює всі сторони функціонування суб'єктів господарювання. Правове поле в галузі забезпечення економічної безпеки заповнюється з орієнтацією на входження у світове господарство, трансформуючи процес досягнення цілей через принципи «відкритості» економіки та зміни відносин власності. Загальні законодавчі принципи впливають із Закону України «Про національну безпеку». [3]

Разом з тим, багато положень різних галузей права реально не працюють або важко реалізовані. У підсумку, сьогодні в Україні більшість суб'єктів господарювання частіше використовують для свого захисту не правові, а силові методи, що виходять за рамки чинного законодавства.

В цілому сьогодні завдання полягає в тому, щоб в можливо короткі терміни надати українському законодавству в даній сфері необхідну йому системність:

- привести у відповідність з новим законодавством діючі численні і нерідко суперечать один одному нормативно–правові акти;
- підготувати та опублікувати нові закони, а також інші нормативні акти щодо реалізації законодавства у сфері забезпечення економічної безпеки, у тому числі для проведення економічних реформ.

У сфері правового регулювання економічної безпеки провідна роль належить законності і правопорядку, так як саме через них державно–обов'язкові рішення, зафіксовані в різних нормативних актах, втілюються в реальну дійсність.

Багато що тут залежить від підвищення рівня якості законів та інших нормативно–правових актів. Разом з тим, головним напрямком зміцнення законності і правопорядку, виконавської дисципліни в суспільстві і державі у сфері забезпечення економічної безпеки, переведення норм права в опосередковані ними суспільні відносини в даній сфері є повсюдне «пожвавлення» механізму законності і правопорядку.

Правовий механізм забезпечення економічної безпеки – це взята в єдності система правових та інших засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований державно–правовий вплив на суспільні відносини в сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних і духовних благ. [71, с.125]

Адміністративно–правовий механізм забезпечення економічної безпеки складається з таких основних елементів: правові норми; суспільні відносини;

моніторинг факторів, що визначають виникнення загроз економічній безпеці України; правотворчість; правозастосування.

Самостійною проблемою забезпечення економічної безпеки є питання визначення меж і суб'єктів цієї діяльності. Тут неприпустимо як надмірне розширення меж і кількості суб'єктів, так і надмірне спрощення питання. Необхідно виробити такий правовий механізм, який дозволив би реалізувати у сфері забезпечення економічної безпеки інтереси і держави, і приватного бізнесу.

В умовах різноманіття і рівноправності форм власності вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки різних суб'єктів господарювання неможливо, по-перше, без ініціативи і серйозних зусиль самих підприємств, по-друге, без створення федеральними і місцевими органами влади спеціальної інфраструктури, що сприяє ефективній боротьбі з різними правопорушеннями і постійному відтворенню умов для нормального підприємництва, і, по-третє, без чіткого правового регулювання функцій, обов'язків і форм забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях соціально-економічної системи і в усіх регіонах країни.

Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення економічної безпеки включає в себе широке коло структур державної та недержавної приналежності, що неминуче породжує приватні, відомчі інтереси, взаємне суперництво. Їх діяльність повинна чітко вписуватися в русло єдиної, цілеспрямованої політики, і тому вона також потребує координації. [72, с.42]

Регулювання діяльності різних суб'єктів забезпечення економічної безпеки повинен взяти на себе орган, що стоїть над ними і має в своїй основі повну компетенцію з усіх питань безпеки країни, включаючи і економічну. Таким органом на є Служба безпеки України. [7]

Різні суб'єкти економічної безпеки можуть розробити і впровадити найдосконаліші правила та інструкції, що стосуються порядку роботи з конфіденційними матеріалами, але за відсутності достатнього рівня державно-

правового регулювання Нemoжливий всебічний захист інформації та забезпечення економічної безпеки.

Потреба в захисті інформації виникає у зв'язку з необхідністю забезпечити секретність досліджень у стратегічних галузях, правильно розподіляти інформацію про промислові розробки, регулювати інформацію про особистість у сучасному суспільстві та господарську діяльність. Тому дані питання вимагають правового регулювання в рамках забезпечення економічної безпеки.

Розглядаючи можливі напрямки організації спільної діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, необхідно мати на увазі, що взаємодія в широкому плані може здійснюватися у формах взаємного обміну інформацією, спільного планування та проведення заходів, взаємного використання сил і засобів в інтересах вирішення спільних для суб'єктів цього процесу завдань, організації спеціального моніторингу тощо.

У сфері адміністративно–правового регулювання економічної безпеки дуже гостро стоїть проблема забезпечення єдності законодавства, яку можна вирішити тільки спільними зусиллями Президента, Верховної Ради, міністерств, муніципальних утворень.

Найважливішим завданням удосконалення правового регулювання економічної безпеки є прийняття закону «Про економічну безпеку України». Цей закон повинен містити основні поняття економічної безпеки; механізм її забезпечення; перелік критеріїв, показників, кількісних (порогових) параметрів.

Тут же важливо передбачити механізм і порядок експертизи та оцінки в, указів, постанов Президент і Верховної Ради з точки зору їх відповідності національним інтересам в галузі економіки і власне економічної безпеки України. [88]

Сьогодні все більш актуальною є проблема узгодження зусиль правоохоронних органів, скоординованого здійснення заходів організаційно–правового характеру. З цією метою необхідно налагодити систему багаторівневої координації зусиль контролюючих і правоохоронних органів у формі ділового

співробітництва, взаємного узгодження заходів зі збереженням самостійності і повноти відповідальності кожного з цих органів за виконання покладених на них функцій.

Сформоване становище з метою посилення боротьби з економічними злочинами взагалі і податковими правопорушеннями і злочинами, зокрема, вимагає налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів, відповідальних за стан економічної безпеки; виведення рівня їх організації та координації спільної діяльності на системний рівень.

У практиці діяльності правоохоронних і контролюючих органів, що здійснюють попередження і припинення економічних і податкових злочинів, затребуваний комплексний підхід. До причин, що спонукають до налагодження ефективної системної взаємодії у зазначеній сфері, на нашу думку, можна віднести:

- звуження сфери державного контролю за станом і результатами діяльності господарюючих суб'єктів в умовах зміцнення економічної незалежності та їх самостійності;

- спільність об'єкта, на який спрямована взаємодія при попередженні і припиненні економічних і податкових правопорушень. Родовим об'єктом економічних злочинів взагалі є суспільні відносини у сфері економічної діяльності держави та інших господарських суб'єктів. Проведення перевірок, оперативно–розшукових заходів, інших профілактичних заходів здійснюється різними органами і службами щодо одних і тих же суб'єктів господарської діяльності. Тому можна говорити не тільки про Єдиний економічний або правовий простір, а й оперативно–розшуковий простір;

- реальна можливість успішного використання у боротьбі з правопорушеннями у сфері економіки, в тому числі і з ухиленнями від оподаткування, оперативно–розшукових сил, засобів і методів роботи органів внутрішніх справ, митних органів, а також єдиної законодавчої основою використання цих сил, засобів і методів; доцільність, ефективність та оперативна

необхідність зашифрування проведених перевірок наявної інформації або документального підтвердження тих чи інших фактів, коли здійснення цих дій власником інформації може розкрити мета проведення намічених заходів. Під час і після проведення заходів інформація, що зачіпає інтереси однієї з взаємодіючих сторін, може бути передана третім особам або в Засоби масової інформації тільки за згодою іншої сторони. [85]

Крім того, обґрунтованість і необхідність взаємодії обумовлена наступними факторами:

1. Наявністю загальних цілей і завдань щодо дотримання законності в господарській діяльності, припинення корисливої спрямованості, а також попередження, виявлення та розкриття правопорушень, що здійснюються суб'єктами господарської діяльності.

2. Об'єктивною необхідністю комплексного підходу до збору, аналізу та оцінки інформації про криміногенну обстановку в сфері економіки, оскільки жоден з вищеназваних органів не володіє нею в повному обсязі, достатньому для роботи з протидії економічним злочинам.

3. Можливістю притягнення до кримінальної відповідальності за економічні та податкові злочини, коли не можна довести участь у скоєнні інших злочинів. Така практика часто застосовується в діяльності зарубіжних органів правопорядку. Довести звинувачення в ухиленні від сплати податків виявляється легше, ніж звинуватити в скоєнні інших злочинів, оскільки в першому випадку переважають документальні докази, а в другому випадку всі докази нерідко будуються на визнанні, яке в будь-який момент може бути дезавуйовано. [88]

Взаємодія в правоохоронній діяльності може здійснюватися з різними цілями: для виявлення, розкриття, розслідування злочинів. Основними напрямками координаційної діяльності є:

– спільний аналіз стану злочинності, її структури та динаміки, прогнозування тенденцій розвитку, вивчення практики виявлення, розслідування, розкриття, попередження та припинення злочинів:

- розробка спільно з іншими державними органами, а також науковими установами пропозицій про попередження злочинів;
- узагальнення практики застосування законів про боротьбу зі злочинністю та підготовка пропозицій щодо поліпшення правоохоронної діяльності;
- розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання діяльності з боротьби зі злочинністю; узагальнення практики виконання міжнародних договорів та угод із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями з питань співробітництва у боротьбі зі злочинністю та вироблення відповідних пропозицій;
- вивчення координаційної діяльності правоохоронних органів, поширення позитивного досвіду.

Важливим напрямком вдосконалення заходів з економічної безпеки є реалізація функції контролю з боку державних органів. У найзагальнішому сенсі можна сказати, що саме неефективність державного контролю в цілому є однією з основних причин прихованого незаконного вчинення господарських угод і безкарності злочинів в економічній сфері.

Слід зазначити, що контроль необхідний в якості: форми розвитку демократизму державного управління; фактори виховання державних службовців, формування і утвердження в їх свідомості почуття відповідальності за виконання покладених обов'язків; зворотного зв'язку для отримання своєчасної та достовірної інформації про фактичне виконання управлінських рішень; умови рішення про продовження, зміну чи припинення здійснюваних заходів; ефективного способу (або засоби) впливу на керовані об'єкти з метою оптимізації їх діяльності, зміцнення виконавської дисципліни, законності і правопорядку.

Проблеми підвищення ефективності діючого державного контролю, посилення контрольних функцій держави набувають в даний час особливої важливості.

Ефективність контролю залежить від повноти виконання контролюючими або посадовими особами таких основних вимог:

1. контроль повинен здійснюватися безперервно, регулярно або систематично; контроль повинен бути своєчасним за термінами здійснення, ретельним і повним в охопленні об'єкта контролю;

2. контроль повинен бути оперативним, дієвим і гласним; контроль повинен носити загальний характер; форми і методи контролю повинні мати різноманітний характер (перевірки вищестоящими органами нижчестоящих, письмові звіти, контрольні журнали, засідання, наради та ін.).

Разом з тим, здійснюючи контрольну діяльність, держава забезпечує правові основи економічних рішень, рівні умови і стабільність правил господарювання, розвиває сектори економіки, які не зачіпають приватний бізнес, формує інфраструктуру, контролює базові параметри відтворення і грошового обігу. Сприяння забезпеченню верховної влади закону в економічній сфері дозволяє саме державне регулювання використовувати в інтересах всього суспільства як для активізації потрібної йому діяльності, так і для обмеження небажаних її форм.

Відповідно, держава вживає і заходів кримінального та адміністративного характеру проти незаконних монополій (наприклад, створених з метою роздування цін).

Тому реалізація основоположного завдання держави по створенню найбільш сприятливих умов для громадян, їх об'єднань, всіх фізичних і юридичних осіб в економічній сфері, не мислима поза постійного вдосконалення кримінального, адміністративного та іншого законодавства, спрямованого на забезпечення прав особистості і суспільства, їх захисту від організованої злочинності, корупції, інших злочинних проявів. [89]

Саме тому зміцнення економічної безпеки вимагає здійснення не тільки комплексу загальнодержавних заходів щодо забезпечення структурної

перебудови економіки країни, а й щодо посилення протидії подальшій криміналізації господарських сфер.

В цілому мова йде про ефективні правові форми здійснення державного управління, покликаного реалізувати основні завдання і функції України в перехідний період трансформації базисних економічних відносин, спрямованих, в тому числі, на підвищення рівня і якості системи економічної безпеки країни.

На сьогоднішній день не закінчено формування правового поля, що регулює відносини у сфері забезпечення економічної безпеки. Тому одним з напрямків діяльності з удосконалення системи забезпечення економічної безпеки бачиться розробка пропозицій щодо законодавчого, нормативного регулювання цієї сфери відносин, яка повинна здійснюватися паралельно з формуванням системи управління і враховувати компетенцію і функціональні обов'язки кожного з її суб'єктів. [90]

Про те, що таке регулювання необхідно свідчить багаторівневність і складність діяльності щодо захисту економічних інтересів в суспільстві. Забезпечення економічної безпеки здійснюється на кожному її рівні відповідними суб'єктами і методами.

Економічна безпека держави—органами влади і управління, що володіють найбільш повним обсягом прав щодо застосування законодавчих, адміністративних, економічних та інших заходів регулювання економічних відносин.

На рівні суспільства суб'єктами забезпечення економічної безпеки виступають різні суспільні утворення (наприклад, суспільство захисту прав споживача та ін.) також використовують правові заходи, але не володіють правом законотворчості.

Економічну безпеку суб'єкта господарювання забезпечують структурні ланки підприємства, фірми або сам індивідуальний виробник, вдаючись до допомоги закону і використовуючи методи економічного стимулювання.

Найважливішою проблемою української держави є формування високоорганізованої, продуктивної і життєздатної інформаційного середовища, що представляє собою сукупність інформаційних ресурсів, призначених для задоволення інформаційних потреб особи, суспільства і держави та сприяє забезпеченню економічної безпеки. [91]

Актуальним напрямком зміцнення економічних основ забезпечення безпеки держави є її економічне співпраця із зарубіжними країнами.

Як координатор діяльності по досягненню балансу між інтересами різних соціальних груп держава має забезпечити організацію та управління у взаємодії різних суб'єктів господарювання, через вироблення єдиної цільової спрямованості. Цільова складова передбачає передусім розробку такої стратегії розвитку, яка б відповідала інтересам всіх суб'єктів системи економічних відносин.

Таким чином, можна зробити висновок, що правова система України в галузі економічної безпеки не до кінця вдосконалена, так як немає конкретного закону, який буде регулювати саме даний вид безпеки, проблема забезпечення економічної безпеки—багатогранна проблема, що вимагає подальшої розробки.

ВИСНОВКИ

У даній роботі були вирішені наступні завдання:

1. розглянут об'єкт необхідності економічної безпеки;
2. вивчені компоненти економічної безпеки;
3. досліджені особливості загроз економічній безпеці та основні сфери забезпечення економічної безпеки;
4. розглянут системно–ситуаційний розгляд управлінської діяльності щодо забезпечення економічної безпеки;
5. ми були ознайомлені з принципами розподілу компетенції органів державної влади та управління із забезпечення економічної безпеки;
6. виділена роль і місце органів внутрішніх справ у системі забезпечення економічної безпеки;
7. аналізовані нормативно–правові засади забезпечення економічної безпеки;
8. розглянута система і правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки;
9. були знайдені шляхи удосконалення нормативно–правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки.

Результати аналізу сучасного стану сфери забезпечення економічної безпеки України показують, що її адміністративно–правове регулювання є сьогодні одним з найбільш пріоритетних завдань у даній галузі. Це обумовлює необхідність розробки науково–концептуальної та правової основи, що відповідає нинішнім реаліям і дозволяє вирішувати конкретні проблеми, пов'язані з організацією діяльності суб'єктів правового регулювання економічної безпеки

Розглянувши дану тему і проблематику законодавства з економічної безпеки, можна зробити наступні висновки і пропозиції:

1. Економічна безпека є багаторівневою науковою категорією. У ній можна виділити, щонайменше, три рівні – індивід, країна і світова економічна система. Крім того, відповідно до завдань і предметом дослідження іноді виникає

необхідність доповнити цю класифікацію питаннями економічної безпеки на рівні підприємства (фірми), галузі, регіону, регіонального об'єднання країн.

2. Економічна безпека є найважливішою складовою національної безпеки, виділення якої пов'язане з конкретною сферою життєдіяльності та можливістю визначення кола однорідних можливих загроз безпеці. Економічна безпека є базисом і умовою забезпечення безпеки інших сфер життєдіяльності особистості, суспільства і держави.

3. З юридичної точки зору, економічна безпека включає в себе дві складові:

а) по–перше, це такий стан підлягають правовому регулюванню суспільних відносин, при якому поведінка суб'єктів права у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних і духовних благ відповідає встановленим правовим приписам;

б) по–друге, це такий стан законодавства, що регулює сферу економічних відносин, при якому воно відповідає вимогам безпеки.

4. В предмет адміністративно – правового регулювання економічної безпеки слід включити всі ті відносини, які так чи інакше пов'язані з її забезпеченням. При цьому потрібно враховувати, що забезпечення економічної безпеки має здійснюватися шляхом спільної цілеспрямованої діяльності державних і громадських інститутів, а також громадян, які беруть участь у виявленні, попередженні та протидії різним загрозам економічній безпеці. Ця діяльність повинна носити строго правовий характер і ґрунтуватися на принципі законності.

5. Загрози економічній безпеці вимагають концептуального підходу до вирішення проблеми своєчасного їх виявлення, протидії їм та адекватного адміністративно – правового регулювання.

Численні переліки загроз економічним інтересам у різних сферах державної та громадської діяльності не є остаточними; вони потребують ранжирування за ступенем пріоритетності розробки заходів забезпечення безпеки. З уточненням їх переліку основне смислове навантаження доцільно

перенести на створення ефективного механізму, що забезпечує своєчасне розпізнавання загроз, адекватне реагування на їх виникнення, визначення критеріїв і параметрів економічної безпеки, ефективно правове регулювання в даній сфері.

6. Стратегія національної безпеки України заснована на нерозривному взаємозв'язку і взаємозалежності національної безпеки України та соціально-економічного розвитку країни. Вона є основою для формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, та її економічної безпеки, зокрема.

7. Важлива роль у забезпеченні економічної безпеки належить органам внутрішніх справ. Діяльність таких правоохоронних органів, як прокуратура і суди, які розслідують і розглядають кримінальні справи про злочини у сфері економічної діяльності залежать саме від органів внутрішніх справ в тому сенсі, що вихідний матеріал для роботи останніх відомств і служб поставляється саме ними.

8. Служба Безпеки займає особливе місце серед суб'єктів економічної безпеки. Служба безпеки є конституційним міжвідомчим органом, що здійснює підготовку рішень Президента з питань забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, проведення єдиної державної політики в галузі забезпечення національної безпеки.

9. Нормативно-правові акти у сфері забезпечення економічної безпеки повинні застосовуватися таким чином: акти нижчого рівня застосовуються за умови, що його норми не суперечать актам більш високого рівня, а останні не містять в собі норм, що регулюють дане правове суспільне ставлення.

У сфері правового регулювання економічної безпеки провідна роль належить законності і правопорядку, так як саме через них державно-обов'язкові рішення, зафіксовані в різних нормативних актах, втілюються в реальну дійсність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно–правові акти України

1. Конституція України: закон України: від 28 червня 1996 року (Редакція від 01.01.2020) № 254к/96–ВР, Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.3.
2. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення»: від 07.12.1984 № 8073–Х (редакція від 13.08.2020), Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
3. Закон України «Про національну безпеку України»: від 21.06.2018 № 2469–VIII (редакція від 24.10.2020), Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241.
4. Закон України «Про захист інформації в інформаційно–телекомунікаційних системах»: від 05.07.1994 № 80/94–ВР (редакція від 04.07.2020), Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 31, ст.286.
5. Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»: від 04.03.1998 № 160/98–ВР (редакція від 03.07.2020), Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 35, ст. 236.
6. Закон України «Про адміністративні послуги»: від 06.09.2012 № 5203–VI (редакція від 14.10.2020):Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст. 409.
7. Закон України «Про Службу безпеки України»: від 25.03.1992 № 2229–XII (редакція від 03.07.2020), Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.382.
8. Закон України «Про Національну поліцію»: від 02.07.2015 № 580–VIII (редакція від 03.07.2020), Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40–41, ст. 379.

9. Указ Президента Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України».

10. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»: від 29.10.2013 № 1277.

Наукова та навчальна література

14. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность: угрозы и их отражение / Л.И. Абалкин // Вопросы экономики. – 2014. – № 12. – С. 4–12.

15. Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 2014. – № 12. – 140 с.

16. Барановський О. І. Фінансова безпека [Текст] / О. І. Барановський; Інст екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

17. Беренс В. Руководство по оценке эффективности инвестиций / В. Беренс, П. Хавраник. – М. 2000 г. – 212 с.

18. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг: [пер. с англ.]. – [4-е изд.]. – М.: Дело Лтд, 1994. – 720 с.

19. Бузник В.М. Малый высокотехнологичный бизнес / В. М. Бузник. – Владивосток: Дальнаука, 2005 г. – 324 с.

20. Буркальцева Д. Д. Методологічні засади забезпечення економічної безпеки держави / Д. Д. Буркальцева // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – №12. – С. 57–61

21. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2018. – 48 с.

22. Геець В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, репон, підприємство / В.М.Геець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. –Х.: ВД «Інжек», 2006. – 240 с.
23. Глобалистика: Енциклопедія. – М., 2013. – 1042 с.
24. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики / А. Городецкий // Экономист. – 2015. – №10. – с. 41–49.
25. Государственная безопасность: история и современность / Под общ. ред. Р.Н. Байгузина. – М., 2004. – С. 724.
26. Градов А.П. Национальная экономика / А.П. Градов. – [2-е изд.], – ОПб.: Питер, 2005. – 219 с.
27. Демченко О. Г. Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні та шляхи її вдосконалення / О. Г. Демченко, К. Ю. Бутівчак // Молодий вчений. – 2015. – № 12. – 30 с.
28. Економічна безпека / З. С. Варналій, П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул та ін. ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
29. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 315 с.
30. Загашвили В. Экономическая безопасность / В. Загашвили. – М.: Юристъ, 2007. – 403 с.
31. Інноваційний потенціал України та країн ЄС: Порівняльний аналіз/ Карпов В.І., Саверченко О.О., Радзієвська Л.Ф., Єгоров Ю.І. – Київ: УкрІНТЕІ, 2012. – 42 с.
32. Костенников М.В., Максимов С.Н. – Административно–правовые аспекты экономической безопасности // ВВ: Административное право и практика администрирования. – 2016. – № 1. – 231 с.
33. Кочергина Т.Е. Экономическая безопасность. – М., 2007. – 424 с.
34. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність: навч. посіб. / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К.: Центр навч. літ., 2019. – 320 с.

35. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КИИЦ, 2005. – 547 с.
36. Митрохин В.И. Сущность и категориальный аппарат современной концепции национальной безопасности. – М., 2005. – С. 58.
37. Моделювання економічної безпеки : держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін. ; за ред. В. М. Гейця. – Х. : ВД «Інжек», 2006. – 240 с.
38. Морозюк Ю.В. Критерии оценки экономической безопасности некоммерческих организаций // Бухгалтерский учет в бюджетных и некоммерческих организациях. – 2006. – № 10. – С. 19.
39. Науменко П. Від ідеї створення нового продукту до реалізації інноваційного проекту/ П. Науменко, Т. Крахмальова// Інтелектуальна власність.– 2004.– №1.– С.33–38.
40. Оберван О.Р. Аналіз індикаторів соціальної безпеки як показника ефективного управління соціальної політики України / О.Р. Оберван // Економіка та держава. – 2015. – №8. – С. 89–92.
41. Осовська Г.В. Менеджмент організацій: Навчальний посібник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2005. – 860 с.
43. Павленков М.Н. Экономическая безопасность. – Н. Новгород, 2014. – С. 17.
43. Пастернак–Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статистика процесу забезпечення. Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю / За ред. професора Богдана Кравченка. – К.: «Кондор», 2002. – 302 с.
44. Петренко В.А. Управління якістю на підприємстві. Навчальний посібник / В.А. Петренко, О.М. Левченко, В.Є. Шубін. – КДТУ, Кіровоград, 2012. – 262 с.
45. Петренко Ю.М. Механізм корпоративної соціальної відповідальності як складова забезпечення фінансової безпеки підприємств у структурі

проактивної системи корпоративного управління // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – №2(141). – С. 209–213.

46. Петросян Г.Г. Приоритетные направления государственной политики по обеспечению экономической безопасности в современных условиях // Общество и право. – 2015. – № 3. – С. 293.

47. Редкоус В.М. Административно–правовое регулирование противодействия коррупции на Украине // Административное и муниципальное право. – 2010. – 7. – 125 с.

48. Робертс Е. Финансирование инновационной деятельности в США. – М.: Проблемы теории и практики управления. – №2, 1999.

49. Савин В.А. Аспекты экономической безопасности // Международный бизнес. – 2000. – № 9. – С. 27.

50. Сафонов О.А. Экономическая безопасность как финансово–правовая категория // Финансовое право. – 2017. – № 7. – С. 23.

51. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / Институт экономики РАН / В. К. Сенчагов. – М.: ЗАО «Финстатин–форм», 2012. – 128 с.

52. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2017. – (Серия: Антология экономической мысли). – 960 с.

53. Тимошенко О. В. Економічна безпека у системі науки про економіку : основні наукові школи / О. В. Тимошенко // Економічний простір. – 2015. – № 120 с.

54. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В. В. Третяк // Економіка і держава. – 2010. – № 1. – С. 6–8.

55. Федорович П. П. Моделювання розвитку венчурного бізнесу / П. П. Федорович, П. С. Харів. – Т.: 2008. – 212 с.

56. Чухрай Н. І. Маркетингове дослідження інноваційної діяльності промислових підприємств Західного регіону / Н. І. Чухрай // Регіональна економіка. – 2000. – №3. – 234 с.

57. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

58. Шнипко В.В. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект. – К.: Генеза, 2006. – 288 с.

59. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / под науч. ред. д-ра экон. наук, акад. П.Г. Никитенко П.Г., В.Г. Булавко – Минск, 2009. – С. 365.

60. Яценко Н.Е. Толковый словарь обществоведческих терминов. – СПб, 1999. – С. 443.

Матеріали конференцій

61. Губський Б.В. Пріоритети забезпечення економічної безпеки в контексті глобалізації української економіки // Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально–економічного розвитку України: Матеріали Круглого столу / В[^]. Ред. С.І.Пирожков, Б.В.Губський, А.І.Сухоруков. – К.: Національний інститут українсько–російських відносин при Рааді національної безпеки і оборони України, 2011. – С.121

62. Новрузова З. А. Опыт венчурного бизнеса в США / З. А. Новрузова, Л. Ф. Шайбакова // Региональные аспекты научно–технической политики: от фундаментальных исследований до реализации инноваций: материалы третьей окруж. Инновац. Конф. –, 2014..

Статті

63. Белозеров И.П., Клоков Е.А. Место и значимость экономической безопасности в структуре национальной безопасности // Вестник. Серия: экономика. – 2019. – № 2. – С. 99.

64.Латов Ю.В. Теневая экономика в контексте национальной экономической безопасности / Ю.В. Латов // Экономический вестник. гос. ун–та. – 2015. – Т. 5, № 1. – С. 5–21.

65. Попадинець Н. М. Розвиток внутрішнього товарного ринку в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його вплив на економічну безпеку України / Н. М. Попадинець // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. пр. / [ред. кол. : Апопій В. В., Куцик П. О., Семак Б. Б. та ін.]. – Львів : Львівська комерційна академія, 2015. – Вип. 19. – 138 с.

66. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник. – 2015. – №3. – С. 2–14.

67. Яковлев А. І. Аналіз сучасного стану інтелектуально–інноваційної діяльності в Україні / А. І. Яковлев, О. П. Косенко, М. М. Ткачов // Вісник НТУ «ХП». – 2015. – № 25. – С. 162–174

Словники

68. Фінансово–економічний словник : словник–довідник / кол. авт. : Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 164 с

69. Словник термінів і понять з дисципліни «Економіка підприємства» / уклад. О. І. Ємець. 2–те вид., стер – Івано–Франківськ : Тіповіт, 2019. – 32 с.

70. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М., Бичкова С.С., Юнін О.С. – К.: Ваіте, 2018. – 826 с.

71. Словарь финансово–экономических терминов / под ред. М.А. Эскиндарова. М.: Дашков и К, 2015.–285 с.

72. Современный экономический словарь / Борис Абрамович Райзберг, Леонид Шаропович Лозовский, Елена Борисовна Стародубцева. – 6, перераб. и доп. –: ООО "Научно–издательский центр ИНФРА–М", 2017. – 512 с.

Автореферати дисертацій

73. Исмагилов Р.Ф. Экономическая безопасность (теоретико–правовой анализ): автореф. дисс... д–ра юрид. наук. – СПб, 2005. – С. 8.

74. Тропин С.А. Государственное управление в правоохранительной сфере в механизме обеспечения экономической безопасности: автореф. дис... д–ра юрид. наук. – 2014. – С. 16.

75. Фетисова В.А. Правовое регулирование экономики постсоциалистических государств: автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 2018. – С. 3.

Монографії

76. Безпека структурно–інституціональної трансформації економіки регіону : теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / А. М. Гуменюк. – К. : НІСД, 2014. – 468 с.

77. Буркальцева Д.Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України: [монографія] / Д.Д. Буркальцева. – К.: Знання України, 2012. – 347 с.

78. Варналій З. С. Економічна безпека України : проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Наєнко ; за заг. ред. проф. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2011. – 299 с.

79. Варналій З.О. Конкуренція і підприємництво: монографія / З.О. Варналій. – К.: Знання України, 2015. – 463 с.

80. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: [монографія] / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.О. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

81. Похильок В.В. Держава в транзитивній економіці: регулювання економіки, аналіз та стан економічної безпеки. Монографія. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 403 с.

82. Глобалізація і безпека розвитку / Монографія / О.Г. Білоус, Д.Г. Лук'яненко – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с

83. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : монографія / В. І. Мунтіян. – К., 1999. – 462 с.

84. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Добровольська та ін. – Ужгород: РІК–У, 2017. – 388 с. – (Серія «Кафедральна бібліотека. Міжнародні економічні відносини». Випуск 4)

Електронні джерела

11. Науково–технологічна сфера України 2010– 2014 рік // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13112.055.pdf

12. Офіційний сайт Головного управління статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

13. Стан енергетичної безпеки України (оцінка та методологія розрахунку). [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_table/Pr6_25_05.ppt

85. Бойко Т. В. Актуальні проблеми економічної безпеки України [Електронний ресурс] / Т. В. Бойко. – Режим доступу : <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf>.

86. Гапонюк О.І. Глобалізація та економічна безпека України // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип.1. – Т.1 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: inbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/inbis_nbu/cgiiinbis_64.exe?

87. Гафиятуллин М.М. Защита бизнеса и собственности при подготовке недружественного поглощения [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ros-nedvigimost.ru/publikaciya-polnaya/1465>

88.. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України. [Електронний ресурс] / Н. В. Наконечна. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/finance/12sep2011/gosdolg.html>

89. Деменок О. В. Бюджетна безпека України як одна з складових фінансової безпеки держави. [Електронний ресурс] / О. В. Деменок. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm

90. Евса О. Что скрывает экономическая безопасность? [Електронний ресурс] / О. Евса. – Режим доступу: http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=66766

91. Економічна безпека України: правовий аспект / Ю. Самойленко, М. Григорчук // Віче. – 2015. – № 13. – Вересень. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3838/>.

92. Матвеев В. В. Податкова безпека як елемент фінансової безпеки держави. [Електронний ресурс] / В. В. Матвеев, І. О. Селіверстова, О. А. Гавриленко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/PSPE/2010_3/Matveev_310.htm